

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

**Юридичний інститут КНЕУ
Кафедри політичних технологій**

Освітньо-професійна програма «Політичні технології та лідерство»

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 052 Політологія
спеціалізація Політичні технології та лідерство

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
на тему:
СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Здобувача Пащенко Дар'ї Георгіївни

підпис

Науковий керівник: д.істор.н., проф.

_____ Зайцева З. І.

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувачка кафедри: _____
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК ОСОБЛИВОГО ТИПУ СУЧАСНИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН	5
1.1. Генеза, суть і зміст стратегічного партнерства	5
1.2. Принципи і моделі стратегічного партнерства держав	10
1.3. Вдосконалення політики стратегічного партнерства України в опції цивілізаційних пріоритетів.....	15
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ ...	21
2.1. Геополітичні підходи до вивчення зовнішньої політики Великої Британії	21
2.2. Пріоритети зовнішньої політики Великої Британії	24
2.3. Brexit: динаміка європейської міжнародної субсистеми	34
РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	43
3.1. Історія становлення взаємовідносин між Україною та Великобританією..	43
3.2. Оновлена Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії	47
3.3. Партнерство між Україною та Великобританією в період повномасштабного вторгнення 2022 року.....	50
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Актуальність теми. Поняття "стратегічне партнерство" увійшло в дискурс міжнародних відносин з другої половини ХХ ст. й інтенсивно вживається в дипломатії, журналістиці, політичній публіцистиці. Стратегічне партнерство є вищою формою співробітництва порівняно зі звичайним форматом міждержавних відносин. Партнери стратегічного формату відносин декларують спільні цінності й інтереси, принципи територіальної недоторканності і непорушності кордонів, створюють і насичують своє політичне, економічне й соціальне двостороннє середовище. Попри політичну практику і накопичений досвід стратегічного партнерства його концептуалізація в теорії міждержавних відносин має дискутабельний характер, що поряд з відносною новизною проблеми, доповнює актуальність теми дослідження.

Переконливим прикладом стратегічного партнерства виступають відносини України з Великою Британією. Актуальність їх дослідження визначається, з поміж-іншого, тим, що у «Стратегії зовнішньополітичної діяльності України» Велика Британія віднесена до групи п'яти країн, відносини з якими мають «всебічний пріоритетний стратегічний характер». Стратегічне партнерство двох країн обопільно зафіксовано Угодою (8 жовтня 2020 р.), що актуалізувало геополітичні і безпекові аспекти, проблему подолання асиметричності політичного і економічного потенціалу двох країн.

Актуальності дослідження теми надає і той факт, що Велика Британія ще до повномасштабного вторгнення росії в Україну надавала їй суттєву допомогу військового призначення, а з 24 лютого 2022 р. повною мірою підтвердила стратегічний характер відносин з Україною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання українсько-британських відносин протягом тривалого історичного періоду привертало увагу багатьох дослідників. Зокрема, відносини України та Великобританії відображено в наукових працях таких дослідників, як: А. Грубінка, Г. Гончарова, І. Жовква, К. Складенко, С. Савіна та ін. Проте, залишається малодослідженим сучасний стан відносин України та Великої Британії під час повномасштабного вторгнення росії на територію України.

Мета і завдання дослідження. Метою ВКР є висвітлення особливостей налагодження співпраці між Великобританією та Україною в контексті міжнародних відносин.

На основі визначеної мети було поставлено ряд завдань:

- розкрити генезу, суть і зміст стратегічного партнерства;
- вивчити принципи і моделі стратегічного партнерства;

- розглянути вдосконалення політики стратегічного партнерства України в опції цивілізаційних пріоритетів;
- дослідити геополітичні підходи до вивчення зовнішніх зв'язків Великобританії
- вивчити еволюцію пріоритетів зовнішньої політики Великобританії в ХХІ столітті;
- визначити роль Великобританії у міжнародних відносинах;
- визначити основні методи по вдосконаленню політики стратегічного партнерства України

Об'єкт дослідження – стратегічне партнерство як інструмент міждержавних відносин.

Предмет дослідження – стратегічне партнерство між Україною та Великобританією.

Методи дослідження. Вирішення поставлених завдань досягалося шляхом комплексного аналізу джерел, а також логічно послідовного та всебічного аналізу історичних подій та їх взаємозв'язку і взаємообумовленості. У роботі над поставленою проблемою використовувався цілий ряд методів наукового дослідження, як загальнонаукових, так і спеціальних: метод системного аналізу, порівняльно-правовий, формально-юридичний, історичний, філософський, діалектико-матеріалістичний, системний, логічний методи дослідження та ін.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів. Положення і висновки дослідження, а також узагальнені матеріали можуть бути використані в подальшому при розробці проблеми стратегічного партнерства між Україною та Великобританією. Результати аналізу послужать основою для подальшого дослідження в галузі інтеграції, вивчення міжнародних відносин, формування єдиної міжнародної політики з урахуванням участі Великобританії.

Публікації. Основні положення бакалаврської роботи представлено в публікації: Пащенко Д. Стратегічне партнерство Україна–Велика Британія. Політичні трансформації сучасного суспільства : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 22 лютого 2023 р.). Полтава: ПДАУ 2023. 281 с. С. 196–200 . zbirnykmaterialivivvseukrayinskoyinaukovo.pdf) [62]

Структура роботи. ВКР складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дослідження складає 65 сторінок, список використаних джерел містить 75 найменування.

Основні висновки, що виносяться на захист полягають у новизні та можливості висвітлення особливостей налагодження співпраці між Великобританією та Україною в контексті міжнародних відносин з урахуванням нинішніх подій у політичній сфері.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК ОСОБЛИВОГО ТИПУ СУЧАСНИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН

1.1. Генеза, суть і зміст стратегічного партнерства

У міжнародних відносинах після закінчення Холодної війни стратегічне партнерство є новою та окремою аналітичною та політичною категорією, яка має вирішальне значення для розуміння динаміки сучасної стратегічної співпраці між державами та міжнародними організаціями. Однак ідея стратегічного партнерства залишається недостатньо концептуалізованою та затьмарена теорією альянсу.

Світова кон'юнктура перейшла до багатопольного порядку з багатьма центрами сили. Мир, співпраця та розвиток стали головною тенденцією у світі. Тенденція глобалізації, багатосторонності та диверсифікації зовнішніх відносин та міжнародної інтеграції стала популярною. Об'єктивною і неминучою тенденцією стала вимога диверсифікації зовнішніх зв'язків, побудови нового типу відносин співробітництва, які відповідають новим обставинам і можливостям кожного суб'єкта міжнародних відносин.

Варто віддати належне З. Зайцевій, яка дослідила генезу і політичний зміст і сутність поняття «партнерство». На її думку появу концепту «партнерство» в політичному дискурсі хронологічно маркують серединою ХХ ст., в той час коли в Європі міждержавну конфронтацію поступово змінювало змагання, а згодом партнерство [26]. Відповідно, дослідниця відзначає, що саме компроміс у формі партнерства провідних держав сприяв формуванню політичних підстав економічної політики тодішніх соціал-демократичних урядів. Відтак автор розглядає стратегічне партнерство, як форму інтеграційних процесів, які в своїй сутності охоплюють парадигму сучасного неолібералізму [26].

На нашу думку, актуальним буде зазначити, що неолібералізм вважається важливою політичною ідеологією сучасності. Він має, як позитивні, так і негативні конотації залежно від соціально-політичних переконань і перспектив. Проте, неолібералізм – це політичний підхід, який виступає за вільний ринковий капіталізм і економічні та політичні системи, що виникають внаслідок

капіталістичного суспільства. Через це термін неолібералізм має негативні конотації для противників капіталізму та капіталістичних суспільств.

Навіть у неолібералізмі існують різні версії чи інтерпретації. Іншими словами, неолібералісти обговорюють, до якої міри капіталізм має визначати всі аспекти суспільства. Неоліберальні принципи виступають за вільний ринок, економічну систему, вільну від державного втручання чи регулювання. Деякі прихильники неолібералів виступають за повну дерегуляцію, що означає, що ринок має бути повністю самовизначеним і вільним від державного втручання чи контролю. Інші прихильники неолібералів вважають, що уряд повинен мати певний нагляд, щоб забезпечити захист на ринку.

Повертаючись до терміну «партнерство» доцільно говорити про те, що в більшості наукових публікацій розглядають міжнародне партнерство під назвою «міжнародне співробітництво», що саме по собі дає розуміння співпраці, яка діє в межах світової спільності. Фактично міжнародне партнерство – це добровільна угода про міжнародну співпрацю між двома або більше сторонами, в якій усі учасники домовляються працювати разом для досягнення загальної мети або виконання певної задачі і розділяти ризики, відповідальність, ресурси, правомочність і прибуток.

В основі партнерського підходу лежить переконання в тому, що тільки завдяки змістовній та широко поширеній міждержавній взаємодії, ініціативи щодо забезпечення сталого розвитку, можуть мати інноваційний та послідовний характер, що дозволяє вирішувати надзвичайно складні завдання у суспільному розвитку [13, с.376].

Способи вирішення проблем силами однієї держави вже застосовувалися та виявилися недостатньо ефективними. Працюючи окремо, кожна держава проводить відокремлену діяльність, яка часто конкурує з іншими державами та/або дублює дії, витрачаючи цінні ресурси. Розрізнені зусилля призводять до розвитку практики «пошуку винних», коли ухилення від вирішення проблеми та бездіяльність перекладається на чужі плечі.

Таким чином, партнерський підхід створює нові можливості для суспільного розвитку за рахунок кращого розуміння умов діяльності та можливостей кожної держави, а також пошуку нових шляхів їх застосування з метою досягнення загального блага.

На думку В.В. Черкасової, поняття «міжнародне партнерство» значно вужче, ніж «міжнародне співробітництво». Міжнародне партнерство вона тлумачить, як один із різновидів міжнародного співробітництва, але разом із тим, зазначає, що широке та довготривале співробітництво між країнами з часом перетворюється на міжнародне партнерство в тій чи іншій галузі [13, с.377].

На мою думку, партнерство – це домовленості між сторонами про спільну діяльність для досягнення певної мети по конкретному питанню. Виходячи з цього, розуміємо, що будь-яке партнерство передбачає в собі планування подальшої спільної діяльності між сторонами. Таке планування можна позначити, як стратегію.

Стратегія передбачає в собі створення перспективного плану для розвитку процесу чи явища. Термін «стратегічний» також означає майбутнє зближення інтересів у життєво важливих сферах: безпека, оборона, інвестиції тощо. Міжнародне партнерство не може бути стратегічним у вакуумі. Його значення та «стратегічність» пов'язані із загальною стратегією та цілями держав. Щоб партнерство було стратегічним, воно повинне певним чином, сприяти розвитку інституційної стратегії.

На мою думку стратегічні відносини мають протяжність у часі, передбачають пропорційне виділення ресурсів, регулярне оцінювання та цілеспрямовані зусилля щодо запровадження нових видів діяльності та розширення співпраці. Таке партнерство контролюється та координується на інституційному рівні.

Стратегічне партнерство можна розглядати, як довгострокову взаємодію між кількома країнами, яка заснована на політичних, економічних, соціальних та історичних факторах. Таке партнерство проявляється в різноманітних відносинах. Багатосторонні відносини спираються на дипломатичні тонкощі, а спільні заяви незмінно використовують квітуху мову, щоб описати ці відносини якнайкраще.

Стратегічне партнерство формує новий принцип для організації міжнародного життя та співпраці. У широкому сенсі стратегічне партнерство означає тип особливих відносин і, отже, вони не є унікальними чи новими взагалі. Однак варто придивитися ближче до внутрішньої механіки партнерства та досліджувати його відмінні зовнішньополітичні функції. Виходячи з мінливого геостратегічного контексту, стає зрозумілим, що відбувається реконфігурація системи міжнародних відносин з початку 1990-х років [57, с.160].

Відносинам стратегічного партнерства властива обопільна зацікавленість сторін у співпраці в різних галузях національної безпеки й оборони та коли стосунки виходять за межі суто економічного блоку відносин [26].

А.Гандзюра відзначає, що використовуючи стратегічне партнерство, держава має можливість узгоджувати свої дії на міжнародному рівні з іншими державами. На її думку, саме взаємодія при використанні такого інструменту, а також збіг стратегічних національних інтересів кількох держав у декількох сферах стимулюють виникнення між ними особливого виду міждержавного співробітництва, яке визначається, як стратегічне партнерство [13, с.377].

Стратегічне партнерство стало необхідним ключем до подолання системних і міжнародних викликів, що стосуються конкретних проблем. Важко простежити шлях до першого стратегічного партнерства, який закладався після 1990 р. Проблема має як емпіричну, так і аналітичну природу, оскільки в літературі досі немає єдиної думки щодо того, які саме елементи складають ідею стратегічного партнерства. По суті, будь-які двосторонні відносини між державами, можна розглядати як стратегічне партнерство.

У стратегічному партнерстві партнери залишаються незалежними, розподіляють вигоди, ризики та контролюють спільні дії, роблять постійний внесок у стратегічні сфери. Найчастіше вони встановлюються, коли державам необхідно отримати нові можливості в рамках існуючого міжнародного порядку [50, с.25].

Стратегічне партнерство може мати форму міноритарних інвестицій, спільних підприємств або нетрадиційних контрактів (таких як спільні дослідження та розробки, довгострокове постачання, спільний розподіл/послуги) [52]. Стратегічне партнерство неминуче пов'язане з проблемами, які необхідно ефективно вирішувати, щоб забезпечити довговічність і успіх. Якщо ці проблеми не вирішити, партнерство, швидше за все, зазнає краху, що, як показують емпіричні дослідження, трапляється більш ніж у половині випадків.

На сьогодні ще не склалося єдиного поняття рамок, змісту, мети та значення стратегічного партнерства. Зважаючи на свої національні інтереси, суб'єкти міжнародних відносин прагнуть налагоджувати та реалізовувати стратегічні партнерства, що відповідають їх національним можливостям та міжнародним обставинам, не обмежуючись жорсткими рамками відносин. Зазвичай лише тоді, коли країни певною мірою підтримують відносини дружби та співпраці, вони беруть до уваги розбудову та встановлення стратегічного партнерства [42, с.160].

Стратегічне партнерство, по суті, є формою міжнародних відносин, що відображає прагнення суб'єктів, брати участь у цій структурі відносин. Це демонструє прихильність, вищу за нормальні двосторонні відносини, але ще не настільки, щоб створити альянс. Іншими словами, стратегічне партнерство також є показником зв'язку та переплетення інтересів між суб'єктами міжнародних відносин, які виходять за межі дружби та співробітництва.

Загалом стратегічне партнерство у світі характеризується такими чотирма основними ознаками:

По-перше, між ними існує структура відносин із широкими конотаціями співпраці, залежно від політичної волі та побажань співробітництва зацікавлених сторін, які офіційно оформлюються у заявах чи комюніке високого рівня.

По-друге, існують робочі механізми через регулярні та позачергові зустрічі, візити тощо, особливо на високому рівні, для зміцнення стратегічної довіри та зміцнення дружби, всебічної співпраці.

По-третє, раніше розгортаючи свої стратегічні партнерства, суб'єкти часто робили наголос на політичному, безпековому та оборонному співробітництві. Проте зараз тенденція вибору одного чи кількох вузьких секторів або диверсифікації конотацій для побудови стратегічного партнерства стає все більш поширеною, якщо це вигідно обом сторонам і не призводить до військового союзу.

По-четверте, існує глибша та тісніша економічна співпраця, що створює чітке розмежування між кооперацією та партнерством і створює відносно стійку асоціацію та переплетення інтересів протягом певного періоду часу [17].

Крім того, стратегічне партнерство має передбачати обмін і співпрацю на різних рівнях і між різними секторами та місцевостями. Стратегічне партнерство спрямоване на досягнення базових і довгострокових національних інтересів залучених сторін. Воно не є незмінним, а навпаки, гнучким. Партнерство розвивається та змінюється залежно від кожного партнера, часу, сектору та способу застосування кожним предметом [15].

Стратегічне партнерство можна класифікувати за різними показниками, в основному на основі ступеня співпраці та взаємної довіри. Найвищим рівнем є всеосяжне стратегічне партнерство, що включає дві або більше сторін, які вирішують пов'язати свої інтереси разом на тривалий термін, підтримувати один одного та сприяти їх всебічній та глибокій співпраці в усіх секторах для взаємної вигоди. Водночас залучені сторони також будують взаємну довіру на стратегічному рівні [15].

Нижчий рівень стратегічного партнерства – це партнерство у вузькому секторі або для певної конкретної мети, наприклад, стратегічне партнерство для миру або для співпраці та розвитку тощо. Кількість стратегічних партнерств цього типу швидко зросла.

Найнижчий рівень – всебічне партнерство, коли один або кілька аспектів відносин між залученими сторонами досягли стратегічного рівня, але навіть не серед різних аспектів співпраці. Оскільки їх взаємна довіра ще недостатня або час для стратегічного партнерства ще не настав, сторони вирішують побудувати структуру всебічного партнерства, тобто вони роблять акцент на співпраці, одночасно зміцнюючи взаємну довіру та разом сподіваючись на майбутнє. Деякі країни також класифікують партнерства на суттєве партнерство, важливе партнерство, ключове партнерство, природне партнерство тощо.

Стратегічне партнерство у світі насправді надзвичайно різноманітне, з яких найпоширенішими є відносини стратегічних партнерів між країнами,

особливо між великими. Крім того, з'явилася тенденція побудови «асиметричних» партнерств, наприклад, між державою та міжнародною організацією, наприклад, між Китаєм та Асоціацією держав Південно-Східної Азії у 2003 році та між Китаєм та Європейським Союзом у 2003 році.

Китай має найбільшу кількість стратегічних партнерств у світі з більш ніж 50 партнерами, включаючи такі малі країни, як: Лаос, Камбоджа, Казахстан, Афганістан, трьома міжнародними організаціями – ЄС, Асоціацією держав Південно-Східної Азії і Африканським Союзом. За Китаєм йдуть Сполучені Штати з 24 стратегічними партнерами та еквівалентами, включаючи дев'ять стратегічних партнерів, три комплексні партнери, особливі відносини з Об'єднаним Королівством та Ізраїлем, двома союзниками поза НАТО та восьми іншими союзниками. Сполучене Королівство та Індія мають 12 союзників та стратегічних партнерів.

У підсумку варто зазначити, що підходів до сутності поняття «стратегічне партнерство» дуже багато, але всі вони сходяться на тому, що це певний вид міжнародної співпраці, яка передбачає чітку стратегію двостороннього узгодження дій, контролю та виділення відповідних ресурсів для досягнення спільних вигідних цілей держав з урахуванням національних інтересів кожної сторони.

1.2. Принципи і моделі стратегічного партнерства держав

Міждержавне стратегічне партнерство є динамічною областю, яка швидко розвивається. Держави реагують на потреби та нові міжнародні виклики, що змінюються, відповідно змінюючи свій підхід для підвищення ефективності своєї участі та партнерства. Для того щоб міждержавне стратегічне партнерство було ефективним, співробітництво значною мірою має розвиватися за висхідною на низовому рівні, спираючись на усталені національні інтереси. Завдяки активізації діалогу та консультацій між урядами, держави можуть підвищити ефективність та розширити відкритість стратегічного партнерства.

Щоб відрізнити стратегічне партнерство на словах і папері від реального на практиці, необхідно окреслити коло, за межами якого залишаться інші типи міжнародних відносин. Як базові його критерії можна визначити такі:

- існування принципово важливих цілей, досягнення яких можливе лише за серйозної координації зусиль сторін у довгостроковій перспективі;
- єдине розуміння цілей та принципів розвитку стратегічного партнерства сторонами;
- наявність правової бази партнерства, де закріплено зміст співробітництва та механізми його реалізації;

- існування інституційних механізмів, з яких стратегічне партнерство реалізується;
- реалізація спільних високорентабельних проєктів;
- найменш обмежений у законодавчому порядку спосіб проникнення ринку;
- можливість партнера здійснювати вільний вибір для прийняття управлінських рішень, орієнтованих на перспективу [13, с.379].

Багатовекторність у міжнародних відносинах не виключає ексклюзивності зв'язків із особливо значущими, життєво важливими державами-партнерами. В умовах наростаючої взаємозалежності між суб'єктами міжнародних відносин, в епоху глобалізації жодна країна світу, незалежно від її ресурсного та силового потенціалу чи ступеня розвитку, не може не зазнавати впливу зовнішніх сил.

Жодна країна, якою б потужною у військовому та економічному відношенні вона не була, не може у відриві від інших країн упоратися з найгострішими проблемами сучасності. Протистояти їм можна лише у межах тісної міжнародної співпраці. У таких умовах завданням окремих держав є найшвидша адаптація до нового середовища через перегляд колишніх підходів та вироблення нових за ключовими проблемами зовнішньої та внутрішньої політики [12].

Суттю стратегічного партнерства є наявність такої міждержавної взаємодії, яка дозволяє партнерам, об'єднавши зусилля, досягти життєво важливих внутрішніх та зовнішньополітичних цілей. Таким чином, стратегічне партнерство включає п'ять основних складових, які відрізняють його від інших типів міжнародних відносин.

По-перше, стратегічне партнерство вимагає явних спільних цілей, завдань та інтересів.

По-друге, воно відрізняється своєю тривалістю та сталістю у часі.

По-третє, цілі у стратегічному партнерстві мають бути багатовимірними та поширюватися у сферах економічних, екологічних, політичних та військових інтересів.

По-четверте, стратегічне партнерство має світовий рівень.

І, нарешті, по-п'яте, стимули та цілі повинні мати такий характер, щоб вони не могли бути досягнуті в інших типах міжнародних відносин, лише у стратегічному партнерстві.

Зрештою ці п'ять змінних становлять суть стратегічного партнерства. Його надійність визначається взаємною готовністю сторін враховувати інтереси одне одного, наявністю дієвих механізмів реалізації співробітництва, дисциплінованістю партнерських відносин.

Стратегічне партнерство по суті врегульовується нормами права двосторонніх (багатосторонніх) інтеграційних відносин між країнами, що ґрунтуються на спільних інтересах, принципах та цілях при взаємній повазі партнерів, як самостійних суб'єктів міжнародного права. Хоча партнерства можуть створюватися на багатьох рівнях – від міждержавних та стратегічних міжнародних альянсів на політичному рівні, з одного боку, до практичних місцевих ініціатив, з іншого – їх поєднують загальні принципи побудови та управління процесами взаємодії, які поширюються на всі види партнерської співпраці [42, с.160].

Стратегічне партнерство будується на визначених у двосторонніх (багатосторонніх) документах, політико-правових засадах (зокрема, поваги до демократичних принципів та прав людини), економіко-правових засадах (зокрема, ринкова економіка, режим найбільшого сприяння, свобода транзиту) та функціонально-правових принципах (зокрема, принципи гнучкості, гармонізації, прямої дії положень чинної базової угоди сторін) взаємовідносин.

За підсумками міждержавного стратегічного партнерства розвивається система спеціальних секторних угод. Такі угоди існують як на рівні відносин конкретної держави, так і між державами. Водночас не всі секторні угоди між країнами базуються на положеннях стратегічного партнерства. Загалом, можна виділити шість основних сфер секторного співробітництва між державами, які врегульовуються нормами двосторонніх спеціальних угод:

- фінансове сприяння;
- торгівля;
- навколишнє середовище та використання біологічних ресурсів;
- правоохоронна діяльність,
- зовнішня безпека;
- наука та технології.

Для забезпечення того, щоб стратегічні відносини не підривали нейтралітет та неупередженість держав, у цих спільних стратегічних угодах завжди передбачається процедура оцінки ризиків та система моніторингу та оцінки для вимірювання результатів та впливу співпраці.

Під час спільного стратегічного партнерства, спрямованого на стійкий розвиток, держави забезпечують:

- інноваційні підходи до вирішення проблем сталого суспільного розвитку з метою боротьби з бідністю;
- легітимного та стійкого досягнення спільних та взаємодоповнюючих цілей, причому цей спільний внесок виявиться вагомим, ніж зусилля кожної держави окремо;

- розширення доступу до ресурсів за рахунок залучення цілого спектру технічних, людських, фізичних та фінансових ресурсів з усіх держав, що дозволить кожній державі отримати найкращі канали залучення у справи громадян та великі можливості щодо впливу на прийняття політичних рішень;

- краще розуміння значущості, цінностей та якостей кожної держави, що сприяє створенню більш інтегрованого та стійкого суспільства [27].

З розглянутих характеристик відносин у форматі стратегічного партнерства впливають системоутворюючі функції такої взаємодії. Серед них:

- ідентифікація. Так, сторони стратегічного партнерства найточніше висловлюють свої економіко-політичні наміри, а також інтереси та методику здійснення міжнародних відносин;

- стимулювання. Так, учасники зовнішньополітичного процесу своїм наміром вивести відносини на рівень стратегічного партнерства можуть випереджати розвиток реально існуючих відносин, а також можуть надати нового імпульсу для їх подальшого стратегічного розвитку;

- символізація. Так, учасники системи міжнародних економічних відносин найчастіше проголошують етап стратегічного партнерства зі слабкішими державами для того, щоб символізувати свою повагу, солідарність та підтримку на зовнішньополітичній арені. Відповідно, в очах слабшого актора економічно і політично сильна держава набуває вигляду надійного стратегічного партнера, що дозволить такій державі ще більшою мірою зміцнити свої геополітичні позиції;

- інституалізація. Так, економіко-політичні актори проводять політику стратегічного партнерства у вигляді укладання цілої низки нормативних актів, а саме: угод, договорів меморандумів, декларацій і хартій. На виконання встановлених міжнародних домовленостей найчастіше створюються особливі міжурядові органи і навіть можуть формуватися й спеціальні структурні підрозділи у вже існуючих інститутах. Такі інститути набувають додаткових функцій, повноважень, а також необхідних ресурсів, що призводить до посилення позицій окремих державних органів над іншими;

- інструменталізація. Так, учасники системи міжнародних економічних відносин використовують стратегічне партнерство, як дієвий інструмент реалізації зовнішньої політики. Учасники відстоюють та всіляко просувають політичні, економічні та військові інтереси з регіонального рівня на загальносвітовий [44, с.162].

Здійснивши аналіз існуючих досліджень з практики міждержавних відносин стратегічного партнерства можна виділила кілька їх моделей. Розглянемо їх нижче:

– Декларативна модель. Відповідно до цієї моделі, держави при укладанні договору про стратегічне партнерство, фіксують на папері його положення, але вони не набувають практичного наповнення. На думку науковця, така модель використовується в тих випадках, коли відсутнє обопільне визнання.

– Стратегічного характеру, тобто декларується однією державою в односторонньому порядку. Вона пояснює це тим, що в такому випадку, одна з держав не визнає і не декларує взаємні відносини, як стратегічне партнерство.

– Прагматично-утилітарна модель використовується задля розвитку потужного, активного співробітництва в певній галузі з намірами вирішення ресурсних проблем, розширення ринку збуту товарів тощо, з метою реалізації власних інтересів та просування певних проектів у локальних нішах чи регіонах.

– Модель стратегічного партнерства проти спільного ворога. Така модель стратегічного партнерства використовується кількома державами, які територіально можуть межувати одна з одною з метою об'єднання проти спільної загрози.

– Домінантна модель або асиметричне стратегічне партнерство передбачає стратегічні міждержавні взаємовідносини, коли одна з них домінує та контролює іншу через певний вид залежності (часто економічний). При такому варіанті стратегічного партнерства відбувається нагляд за політичним керівництвом, введення одним з партнерів своїх військ на територію іншої [27]. Такі відносини можуть мати протекціоністський характер, коли сильніша більш потужна держава починає домінувати над менш потужною та бере на себе функції захисту слабшої. При такій моделі більш потужна держава може забезпечити досягнення внутрішніх трансформацій слабшої сторони з метою виведення її економіки на вищий щабель стійкого розвитку або, як варіант, з метою убезпечення країни від зовнішніх загроз [27]. Вважаємо за необхідне зазначити, що в будь-яких багатосторонніх відносинах не може існувати єдиної моделі стратегічного партнерства в чистому вигляді. Часто моделі можуть комбінуватися і мати ознаки кількох моделей одночасно.

У підсумку відзначимо, що загальноприйняті принципи партнерства, такі, як: дотримання прав людини, повага та визнання демократії, нормативно-правової основи, визнання рівності сторін партнерства, спільності та взаємоузгодженості, актуальні і для стратегічного партнерства між державами. Єдність міждержавного стратегічного партнерства вбачається у спільному векторі руху до вирішення міжнародних проблем, взаємообумовленості, ідентичності цілей, міжнаціонального визнання пріоритетів розвитку тощо. Провідними моделями стратегічного партнерства є: декларативна, модель

стратегічного характеру, прагматично-утилітарна, модель стратегічного партнерства проти спільного ворога та домінантна модель.

1.3. Вдосконалення політики стратегічного партнерства України в опції цивілізаційних пріоритетів

Протягом останніх років всі держави світу, включаючи Україну, стикалася з багатьма новими викликами: наслідками фінансової та економічної кризи 2008 року, нерівністю доходів, зростанням впливу зміни клімату, зростанням кількості збройних конфліктів та поглибленням гуманітарних кризових ситуацій, що призводять до найвищих рівнів, пандемією Covid-2019 тощо.

У 2015 році держави-члени ООН прийняли амбітну новаторську концепцію забезпечення сталого розвитку за трьома параметрами – економічними, соціальними та екологічними. Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року націлений на те, щоб забезпечити перехід до ери сталого розвитку, орієнтованого на інтереси людей і всієї планети.

Це вимагає проведення комплексних стратегій, що гарантують економічне зростання та дозволяють задовольняти економічні, соціальні та екологічні потреби, включаючи розвиток життєздатних підприємств, розвиток професійних навичок, охорони здоров'я, соціального захисту, можливості отримання гідної роботи, зміни клімату, охорони навколишнього середовища та розвиток міцних установ. Всі держави світу неодноразово вказували на необхідність наявності надійних та якісних даних та їх своєчасного накопичення з метою вимірювання прогресу та їх наслідків для завдань. В даний час перед суспільством стоїть ряд кричущих проблем, вирішення яких передбачає міждержавне стратегічне партнерство.

Цивілізаційна суб'єктність країни – це вільна і цілісна реалізація власних національних інтересів в економічному, політичному, духовно-культурному вимірах, яка враховує національні інтереси не лише партнерів, а й конкурентів. Без цього цивілізаційна суб'єктність втрачає адекватність. Специфіка набуття Україною цивілізаційної суб'єктності в сучасному світі пов'язана з його глобалізованістю [49, с.25].

Світ став глобальним внаслідок зусиль наддержав і транснаціональних корпорацій, а також завдяки використанню сучасних ІТ-технологій. Події, які відбуваються в одній країні, доволі швидко стають відомими в інших країнах, починають обговорюватися в глобальній мережі інтернет по всьому світу. Це стосується насамперед країн, які перебувають на перехресті цивілізацій і корегують геополітичні вектори. Україна є саме такою країною, тому сьогодні

потрібен аналіз змін національних інтересів навіть віддалених партнерів і конкурентів, не кажучи вже про країни, розташовані поруч [49, с.25].

Відповідно, Україна, яка націлена на стратегічне партнерство, докладає максимум зусиль задля привернення уваги світової спільноти, зокрема через безпекову загрозу. Вже сьогодні, сусідні держави, Європа активно намагаються підтримати Україну в цей надзвичайно складний період її розвитку. Проте, варто відмітити, що поки що, активного стратегічного партнерства між Україною та потужними акторами світу, не існує в тій мірі, якої б хотілося.

Зміна ситуації в країні через війну з росією, змушує керівництво держави обирати інший шлях розвитку міжнародних відносин та переглядати існуючі концепції стратегій зовнішніх відносин. Україні потрібна велика стратегія – набір всеосяжних і реалістичних цілей, які слугуватимуть дорожньою картою для її геополітичного, економічного та культурного розвитку в наступні 20 років.

Триваюча війна з росією яскраво продемонструвала, що Україна більше не може вважати, що все вийде саме собою. Вона також не може намагатися підтримувати добрі стосунки з усіма. Вторгнення росії на територію сучасної незалежної молодшої держави говорить про те, що Україна має почати обирати не стільки сторони, скільки напрямки дій, які просувають її власні довгострокові інтереси.

Сьогоднішній день відображає непохитну рішучість і справжнє лідерство українського уряду та президента В.Зеленського. У той час, коли народ так сильно страждає, коли росія здійснює найбільші ракетні атаки по Україні від закінчення Другої світової війни, рішучість президента побудувати для громадян краще майбутнє вражає. Європейський союз поділяє це бачення та впевнений у тому, що майбутнє України характеризуватиметься ще глибшим, міцнішим та тривалішим політичним та економічним партнерством у межах ЄС, США, Великобританією та іншими потужними міжнародними акторами.

Стратегічне партнерство України може бути безпрограшним і принести плоди для всіх сторін. Для України це допоможе наблизити свою політику та нормативно-правову базу до ЄС, а також розвинути та краще інтегрувати ланцюжки створення вартості сировини та енергії на міжнародному ринку. Це також створить основу для реконструкції, економічного розвитку та робочих місць, одночасно сприяючи стійкості та соціальній відповідальності.

Під час каденції В.Зеленського 30 липня 2021р. Рада національної безпеки і оборони схвалила Стратегію зовнішньополітичної діяльності України (далі – Стратегія) [3], і 26 серпня цей документ було введено в дію. Звичайно не можна не відзначити той факт, що для України прийняття цього документу має важливе значення, але варто звернути увагу, що від початку війни відбулося багато змін, а відповідно Стратегія зовнішньополітичної діяльності має бути переглянута.

При створенні Стратегії розробниками брались до уваги більшість визначних документів, які зачіпали регулювання зовнішніх відносин України, закони, в яких визначаються принципи зовнішньої та внутрішньої політики, зміни до Конституції України та міжнародні договори. У Стратегії виокремлюється п'ять країн, відносини з якими мають пріоритетний стратегічний характер – це США, Велика Британія, Канада, Німеччина і Франція [3]. Тобто, як пояснюється в документі, розбудова відносин з цими країнами здійснюється відповідно до пріоритетів зовнішньої політики, відображає особливий характер і рівень співробітництва, ґрунтується на спільних інтересах і ключовими елементами є співробітництво у політичній, безпековій і військовій сферах, зокрема з метою протидії російській агресії. Очевидно, що і в цьому переліку країн, і в змісті партнерства з ними є геополітична логіка і практичний сенс для країни, що потерпає від тривалої гібридної агресії.

Водночас, коло стратегічних партнерів цим не обмежується. Згідно документу стратегічними партнерами України визначаються: Польща, Туреччина, Азербайджан, Грузія, Литва, Румунія, Китай, Бразилія. Також йдеться про глобальне партнерство з Японією і важливість співробітництва з Індією. У свою чергу наголошується на пріоритетності розвитку відносин з країнами-сусідами, зокрема, виведення на стратегічний рівень контактів з Молдовою [3].

На нашу думку, є дивним той факт, що Польща, яка найактивніше допомагає Україні під час війни, лобіює в ЄС її інтереси, не ставиться в один ряд з потужними акторами, а ніби відводиться на другий план. Зараз переважаючими між Україною та Польщею є спільні політичні інтереси, не в останню чергу через зростаючу загрозу сусідам з боку росії та Володимира Путіна. 18 травня 2022 року Польща та Україна відзначала 30-ту річницю підписання Договору про добросусідство, дружні відносини та співпрацю.

Враховуючи багатовікову спільну історію, тісні культурні спорідненості та тривалі соціальні зв'язки, а також спільні та взаємодоповнюючі інтереси перед викликами безпеки в Центральній та Східній Європі, ніхто у Варшаві чи Києві не сумнівався ще на початку 1990-х років, що єдиним шляхом уперед для Польщі та України було стратегічне партнерство між цими двома країнами. Отже, Польща була однією з перших країн, яка визнала проголошення незалежності України, демонструючи солідарність з державою, яка тільки вступала на шлях свободи та демократії.

Підписання Договору відкрило шлях до інтенсивного діалогу та співпраці у сферах політики, торгівлі, оборони, культури, спорту та багатьох інших сферах як на парламентському, урядовому, так і на місцевому рівнях. Інституційні форми співпраці були створені в усіх сферах державної діяльності, зокрема

Дорадчий комітет при Президентові, Польсько-українська парламентська асамблея та декілька міжурядових комісій і рад при різних міністерствах, наприклад Міжурядова комісія економічного співробітництва та Міжурядова координаційна рада з питань міжрегіонального співробітництва.

Польсько-українська постійна конференція з питань європейської інтеграції заслуговує на особливу згадку, оскільки вона дає змогу Польщі поділитися уроками, здобутими під час власного вступу до ЄС. Важливими були також форуми неурядової співпраці.

Договір допоміг зміцнити міжособистісні зв'язки, створивши величезний потенціал для справжньої дружби між простими людьми – польським та українським народами. Його наслідки особливо очевидні сьогодні, коли поляки охоче кинулися на допомогу, коли на Україну напав російський агресор, запрошуючи їх до своїх домівок, забезпечуючи найнеобхіднішим, допомагаючи на кордоні, у центрах для біженців, підтримуючи та організовуючи багато благодійних акцій [50, с.26].

Польський уряд, зі свого боку, послідовно підтримує цю політику об'єднання наших двох суспільств, як у мирний час, так і зараз під час війни, створюючи системні рішення для забезпечення безпечного притулку для українських біженців, пропонуючи їм житло, харчування, соціальні виплати, медичну допомогу, безкоштовне навчання дітей та студентів, легальне працевлаштування [50].

Урядова допомога у налагодженні мостів між суспільствами протягом багатьох років має системний вимір, включаючи такі ініціативи, як Рада молодіжних обмінів, фінансовані державою стипендійні програми, безвізовий режим та відкриття ринку праці Польщі для українців. Ці програми, які діяли роками до війни, сприяли безпрецедентним масштабам прямих контактів між поляками та українцями.

Протягом останніх 30 років Польща залишається одним із найвідданіших прихильників європейських та євроатлантичних прагнень України. Варшава сприяла перспективі кандидатури України на членство в ЄС задовго до брутального нападу росії. Розуміючи природу східної загрози, Польща завжди підтримувала модернізацію української армії та посилення співпраці НАТО з Києвом.

Повертаючись до основних положень Стратегії зовнішньополітичної діяльності України [3], в узагальненому вигляді можна виокремити кілька ключових положень, які складають кістяк напрямів зовнішньої політики країни:

1. Чітко визначений курс на європейську і євроатлантичну інтеграцію.

2. Ключовою темою Стратегії є російська агресія. Протидія державі-агресору, відновлення територіальної цілісності України визнається найвищим пріоритетом.

3. Економічна складова зовнішньополітичної діяльності. Ідеться про захист і просування інтересів вітчизняних товаровиробників (у т.ч. в рамках багатосторонніх договірних систем і міжнародних проєктів), сприяння зміцненню позицій українських експортерів на зовнішніх ринках, залучення інвестицій в українську економіку і фінансової допомоги для внутрішніх реформ.

Але слід зазначити, що це не єдині напрями зовнішньої політики, які передбачені Стратегією. Цей документ містить низку положень, які детально розкривають змістовність відносин України з державами на середньостроковий період. Текст Стратегії обов'язково буде доповнюватись у випадку загальносвітових змін та викликів.

Крім вищезазначеного документу, доцільно буде згадати і про Стратегію національної безпеки України [2], прийнятої в 2022 році. Треба сказати, що питання безпеки завжди були актуальними для держави, адже з моменту відмови від ядерної зброї, Україна фактично мусить бути постійно на сторожі. В. Зеленський ще у 2020 році поставив завдання опрацювання потенційних загроз державі та виробленні концепції можливої протидії. Найбільша група загроз національній безпеці України походила від агресивної зовнішньої і воєнної політики РФ, яку наочно можна спостерігати і в даний час в жахливих масштабах та страшних наслідках.

16 лютого 2022 року В. Зеленським було підписано указ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки» [2]. Цей документ можна вважати дороговказом у напрямку вибудови забезпечення безпеки та територіальної цілісності держави. Стратегія національної безпеки ґрунтується на трьох основних засадах державної політики у сфері національної безпеки:

- стримування – розвиток оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України;
- стійкість – здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стає функціонування, зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх уразливостей;
- взаємодія – розвиток стратегічних відносин з ключовими іноземними партнерами, насамперед з Євросоюзом і НАТО та їхніми державами-членами, США, прагматичне співробітництво з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України [2].

Основні положення Стратегії державної безпеки базуються на співпраці всіх правоохоронних та безпекових органів, зокрема Міністерство оборони України. Принагідно зауважимо, що Головне в Стратегії – створення нової системи гарантування національної безпеки та оборони, спроможної забезпечувати державний суверенітет і територіальну цілісність України від комплексу можливих загроз, гарантувати захист прав, свобод і законних інтересів громадян України та подальший суспільний розвиток, передусім людського капіталу [2].

Таким чином, генеза стратегічного партнерства пов'язана зі зміною світового порядку після Холодної війни та з появою нових викликів і загроз, що вимагають спільних зусиль країн для їх подолання. Суть стратегічного партнерства полягає у створенні довгострокових та взаємовигідних відносин між країнами, які передбачають різноманітні форми співпраці у різних сферах, включаючи: політичну, економічну, культурну, науково-технічну та оборонну.

Зміст стратегічного партнерства полягає у співпраці на різних рівнях та в різних напрямках, залежно від потреб та можливостей країн. Він може включати такі елементи, як: обмін інформацією, координацію політичних дій, спільні економічні проєкти, культурну та науково-технічну співпрацю, а також співпрацю в галузі безпеки та оборони.

Одним з ключових принципів стратегічного партнерства держав є рівноправність та взаємна вигода. Кожна з країн має свої інтереси та потреби, і важливо, щоб співпраця між ними відповідала цим потребам та вигодам. Ще одним принципом є довгостроковість співпраці. Стратегічне партнерство має бути спрямоване на розвиток відносин на довгий термін та повинно передбачати різноманітні форми співпраці.

Для того, щоб стратегічне партнерство було ефективним, необхідно дотримуватись принципів взаємовигідності, взаємної поваги, довіри та конструктивного співробітництва. Україна повинна докладати більших зусиль для залучення іноземних інвестицій, розвитку торговельних відносин та технологічного співробітництва. Крім того, важливим елементом стратегічного партнерства є відповідність цивілізаційним пріоритетам, що передбачає підтримку основних цінностей та норм права, демократії, свободи та гуманізму.

Важливою частиною політики стратегічного партнерства України є зміцнення співпраці з країнами ЄС, США, Туреччиною, Азербайджаном, Грузією, Литвою, Румунією, Китаєм, Японією, Індією, Молдовою та НАТО. Україна повинна продовжувати реформування своїх військ, забезпечуючи високий стандарт тренувань та навчань, а також зміцнення системи управління та внутрішньої безпеки.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

2.1. Геополітичні підходи до вивчення зовнішньої політики Великої Британії

Історичний досвід Великобританії, як світової держави, за якого вона була набагато сильнішою за будь-яку іншу європейську країну, не може не впливати на сучасну ситуацію. Довгий час вона була зацікавлена у створенні єдиного європейського політичного простору, тоді як її геополітичне становище змінилося у процесі деколонізації у післявоєнний період.

Геополітичне розташування Великобританії, яка відокремлюється протокою Ла-Манш від континентальної Європи, завжди було значною причиною її розвитку, оскільки положення островів більшою мірою впливало на територіальне розширення, початку формування держав. Тому географічне положення Великобританії має велике значення. Під впливом геополітичних чинників, країна має зважати на політичну ситуацію у Європі і рахуватися з головними напрямками у світовій політиці [21, с.21].

Безумовно, минулий досвід Великобританії, як великої держави, неспроможний не впливати на сучасну практику. На початку ХХІ століття Британія вирізнялася своїми «особливими відносинами» з Америкою, в порівнянні з іншими країнами ЄС. Дослідники завжди наголошували на тому, що Великобританія має велику морську могутність. Ця країна була найбільшою за чисельністю серед імперій, мала величезну економічну міць.

Морська сила складалася з природних ресурсів, гарного геополітичного становища, протяжності територій та чисельності населення. Тому морська сила держави і була могутністю Великобританії. Що й досі залишається незмінним. Варто звернути увагу на нестійке становище Великобританії, як посередника між США та ЄС, на початку ХХІ століття у зв'язку з геополітичними катаклізмами у світі, наприклад, політичною кризою в Іраку. Але варто визнати, що Британія, хоч і втратила імперський статус, все одно залишається одним зі найсильнішим актором на міжнародній арені. Завдяки історичному обґрунтуванню країна має політичну вагу та вплив у світі [41, с.809].

Це можна обґрунтувати чотирма чинниками. По-перше, країна виділяється вмінням охоплювати інтернаціоналізм сучасного світу з новими загрозами. По-друге, Великобританія є лідером у допомозі країнам, що розвиваються. Дипломатична служба має суттєвий вплив у світі. По-третє, країна завжди відрізнялася загальноприйнятими цінностями, такими як амбітність та прозорість. По-четверте, Британія – країна, яка є чудовою складовою

міжнародних відносин. Вона лідер у Співдружності, Раді Безпеки ООН та постійний партнер Америки [39].

І звичайно, британський уряд вважає перевагою глобальної ролі країни в Співдружності націй, заснованої в 1949 році, яка як у минулому, так і теперішньому відіграла величезну роль у статусі Великобританії. Співдружність складається зі Сполученого Королівства та Північної Ірландії, а також включає ще 53 країни. Країни мають різні народи, релігії, різні рівні економічного розвитку, цінності, рівність і права. Співдружність націй в історії та політиці Великобританії відіграла величезну роль [5, с.124].

З моменту її виникнення (наприкінці XIX ст.) як неформального об'єднання Британії та домініонів у рамках Британської імперії, ця організація пройшла кілька етапів становлення та перетворилася на незалежний інститут, що включив до свого складу майже всі колишні британські території. Сьогодні Співдружність є вільним об'єднанням країн і проголошує демократичні цінності, хоча біля його створення стояли яскраві представники імперіалістів, а саме поняття в колах британської політичної еліти на деяких етапах означало імперію, тільки її прогресивнішу, демократичнішу й гуманнішу форму.

Протягом багатьох десятиліть одним з основних факторів розвитку організації було бажання британських політиків утримати колонії, що відколюються, у сфері свого впливу. Дійсно, країни-члени асоціації належали до одного з трьох найважливіших і традиційних кіл британських політичних та економічних інтересів, сформульованих ще Уїнстоном Черчиллем, а важливість інституту Співдружності незмінно підкреслювалася в передвиборних партійних маніфестах і заявах урядів [5, с.124].

Внаслідок ослаблення Британії через протиріччя між британськими національними інтересами та ідеалами, покладеними в основу сучасної Співдружності, Великобританії все менше вдавалося впливати на цей інститут, його роль для неї знижувалася, тоді як деякі лідери країни майже саботували організацію. Незважаючи на зменшення значення Співдружності для політики та економіки країни, у Великобританії досі лунають тези, що закликають реанімувати цей інститут та роль у ньому Британії.

Співдружність як торговельна організація надає величезні економічні вигоди для Великобританії, що є величезним плюсом. На сьогоднішній день ми можемо спостерігати, як відбувається ослаблення інтересу британського уряду до Співдружності. Швидше за все, це виникло на тлі відсутності відчутного прогресу в процесі реорганізації асоціацій та перетворення її на жорсткішу систему. Напевно, слабка виразність «фактору Співдружності» вплинула на ведення бізнесу в рамках асоціацій, посилення товарообігу та на інвестиції між країнами-членами і тому вона не змогла показати себе повною мірою [5, с.126].

Надалі у Форін – офісі відбулася перестановка. Замість міністра, який займається справами Співдружності, Хауелла у 2012 році, на посаду поставили Х. Свайєра. Другий більше займався розвитком двосторонніх відносин із країнами Азії. Співдружність досі залишається ключовим елементом у британській зовнішній політиці. Міцні двосторонні відносини Великобританії з країнами Співдружності, які розташовані в регіонах Африки, Азії та Латинської Америки, впливають і підтримують авторитет Лондона в політиці та надають значущості голосу в ООН, ЄС, «Групі двадцяти».

Військове співробітництво за допомогою країн Співдружності робить величезний внесок у посилення військового потенціалу та британської обороноздатності. За допомогою Міністерської групи дії та Секретаріату Співдружності, Лондон має можливість переслідувати свої цілі та інтереси в державах-членах, іноді навіть побічно впливати на внутрішню політику країн [5, с.126].

Лондон постійно взаємодіє з громадянським суспільством країн-членів, за допомогою різних освітніх асоціацій Співдружності, що дає можливість столиці Британії розширювати присутність та сприяти поширенню британських поглядів на ту чи іншу проблему. Країна намагається поширити ці погляди, насамперед, за допомогою ЗМІ, Британської ради, а також через освітні програми [60, с.52].

Існує думка, що Великобританія використовує Співдружність націй, як посилення голосу країни в рамках ООН. Але, на наш погляд, це є величезним перебільшенням. Оскільки Британія дуже рідко надає підтримку країнам-членам при голосуванні в ООН. Проаналізувавши вплив Співдружності на Сполучене Королівство, можна сказати, що будучи вагомим чинником для зміцнення політичного впливу Великобританії у світі, Співдружність націй не має на сучасному етапі такої самої економічної значущості як США чи ЄС.

У перспективі Співдружність буде істотним чинником зовнішньої політики Британії, але при цьому роль країн-членів, які є об'єктом інвестування, безпосередньо буде залежати від економіки, що розвивається в цих країнах. Також, це буде залежати від внутрішньої та зовнішньої політики, яку проводить уряд. Великобританія і досі виділяється провідною економікою. Варто згадати, що ця країна має величезний економічний потенціал. Вона давно є лідером у галузі нанотехнологій, дизайну, творчого підходу до ведення бізнесу. Політична діяльність країни також тримає тверду позицію в науково-дослідній галузі [35, с.14].

Британія змогла залишитися привабливим місцем у Європі для всіх провідних компаній світу, що працюють у галузі медицини, біології, інформаційних технологій та машинобудування [32, с.115]. Можна виділити кілька факторів, які виділяють економіку країни:

- Велика Британія – «супердержава» з чією думкою рахується весь світ, але в 1945 році країна поступилася лідерською позицією США, країні, яка є союзником в ЄС та НАТО.

- З більшістю своїх колишніх колоній Великобританія підтримує зв'язок: Індія, Австралія, Пакистан, Бангладеш.

- Вороги США є супротивниками Великобританії: КНДР, Куба, Іран. Також країна має недружні відносини з росією, Узбекистаном, Аргентиною, Венесуелою [24, с.79].

Головні вектори державної економічної політики Великобританії спрямовані на побудову сталої економіки та суспільний добробут. Значний прогрес економіки, останнім часом, призвів до загальної стабілізації національних макроекономічних показників з низьким рівнем безробіття та інфляції [30, с.175]. Конкуренція на світових ринках і технологічний прогрес створюють дедалі більше нових проблем галузей економіки Великобританії і бізнес постійно шукає шляхи виживання. Єдиним атрибутом національної економічної політики є народження динамічних ринків праці, капіталу та товарів, які здатні миттєво підлаштуватися під ситуацію.

2.2. Пріоритети зовнішньої політики Великої Британії

Сполучена Велика Британія є державою, що складається з країн Англії, Уельсу та Шотландії, а також Північної Ірландії. Вона відома як батьківщина сучасної парламентської демократії та промислової революції [29, с.4]. Найважливішими інституціями у процесі формування зовнішньої політики є канцелярія прем'єр-міністра та міністерство закордонних справ і у справах Співдружності.

Головну роль у процесі формування зовнішньої політики відіграє головна виконавча влада. Термін «головна виконавча влада» стосується всіх організацій і процедур, які координують політику центрального уряду. Британський уряд складається з низки взаємозалежних, взаємодіючих суб'єктів та інституцій у численних мережах, що перетинаються та взаємопов'язані. Тому всі актори в моделі Core Executive є взаємозалежними, оскільки кожен актор має різні ресурси та готовий ділитися ними з іншими акторами. Але Прем'єр-міністр не має абсолютної влади, тому що кожен суб'єкт має певні ресурси, які потрібні Прем'єр-міністру для посилення його/її влади [44, с.179].

Одним із найважливіших повноважень Прем'єр-міністра є повноваження обирати або звільняти членів Кабінету та контролювати підлеглих йому посадових осіб. Домінування Прем'єр-міністра в Кабінеті міністрів є очевидним у контролі, який він/вона має над процесом прийняття рішень та виконанням

порядку денного Кабінету міністрів. Прем'єр-міністр може пропонувати порядок денний Кабінету, але члени Кабінету можуть прийняти або відхилити його.

Основними інституційними владними ресурсами Прем'єр-міністра є:

- бути законним головою Уряду;
- право пропозиції та вето;
- делегувати повноваження та відповідальність міністрам і відомствам;
- визначити політичний порядок денний;
- контроль за Кабінетом Міністрів і системою Кабінету Міністрів;
- організувати де-факто департамент прем'єр-міністра та визначити політичний порядок денний уряду.

Варто зазначити, що прем'єр-міністр у більшості випадків не має повноважень змінювати напрямок зовнішньої політики в односторонньому порядку, оскільки Кабінет міністрів, відомства та парламент також залучені до процесу формування зовнішньої політики. Це означає, що прем'єр-міністр не має прямої функції формування політики [44, с.182].

Концентрація влади в руках Прем'єр-міністра очевидна, але завжди залишається простір для збільшення його/її повноважень у процесі обміну ресурсами з міністрами департаментів та іншими важливими посадовими особами. Він зазвичай приймає рішення з важливих питань зовнішньої політики і він/вона може робити це, консультуючись лише зі своїми приватними радниками. З цієї причини складається враження, що прем'єр-міністр є головною особою у процесі формування зовнішньої політики і громадськість, здається, сприймає це.

Основними вимірами британської зовнішньої політики є європейська політика та трансатлантичні відносини [33, с.41]. Роль Великобританії в Європі часто описують як важливий аспект британської зовнішньої політики. Вважалося, що її членство в Європейському Союзі могло б допомогти Британії реалізувати національні інтереси зовнішньої політики. Британія намагалася відігравати більш активну роль у Європі, ініціюючи економічні реформи ЄС. Більше того, британці прагнули сприяти конкурентоспроможності та зростанню шляхом заохочення інвестицій у транспортну інфраструктуру, телекомунікації, дослідження та розробки та інновації. Ці приклади показують, що Великобританія рішуче виконувала активну роль в економічному просторі ЄС і була частково готова перенести свої національні інтереси на рівень ЄС [34, с.11].

У рамках підготовки Великої Британії до виходу з ЄС уряд Великої Британії намагався забезпечити продовження існуючих торгових відносин. Для цього він створив угоди, які називаються «угодами про безперервність» або

«угоди про перехід», які повторювали існуючі торгові угоди між Великобританією та торговими партнерами, наскільки це було можливо [19, с.819].

Хоча Британія була ініціатором європейської політики безпеки та оборони, сильна відданість країни НАТО свідчить про те, що Британія надавала пріоритет НАТО, а не ЄС в оборонній політиці. Сполучене Королівство намагалося відігравати активну роль у процесі прийняття рішень ЄС, обираючи пріоритети в Порядку денному ЄС, які допомагали Британії реалізувати свої національні інтереси [10, с.9].

Зовнішню політику Великої Британії щодо Європи до виходу з ЄС можна охарактеризувати терміном «прагматизм». Термін «прагматизм» означає, що Британія обирала такі сфери ЄС, де вона бачила потенціал взяти на себе провідну роль, що дозволяло реалізувати цілі та пріоритети її зовнішньої політики [54, с.24]. Можна сказати, що прагматизм у британській зовнішній політиці є усталеною нормою і британські прем'єр-міністри прагнуть дотримуватись цієї норми.

Опитування членів британського парламенту виявило, що переважна більшість (92%) вважають, що Британія є силою добра в міжнародній політиці, 9 із 10 (90%) погоджуються, що вона перевершує свою вагу, коли справа стосується міжнародної політики. Крім того, майже половина (49%) погоджуються, що влада та вплив Великобританії слабшають. Хоча зрозуміло, що лейбористи та торі мають різні думки з цього приводу, факт залишається фактом: більшість депутатів від лейбористів і майже третина їх колег-торі погоджуються з тим, що влада та вплив Британії падають [75].

Причини, наведені для цих переконань, відображають занепокоєння щодо появи нових та альтернативних сил на світовій арені. Одна чверть (26%) депутатів, які погоджуються з тим, що влада та вплив Великобританії слабшають, кажуть, що зміни у світовій геополітиці за останнє століття призвели до того, що Британія програла, а такі країни, як Китай і США, «наздогнали» успіх Британії.

Ще чверть депутатів (24%) посиляються саме на економічні зміни, стверджуючи, що британська торгівля не є такою центральною для світової економіки, як це було раніше і зараз вона відносно невелика країна порівняно з економічно потужними Бразилією, Індією, Китаєм, Америкою та Японією.

Тим не менш, значна меншість (38%) парламентарів не погоджується з думкою про те, що влада та вплив Великобританії на світовій арені зменшуються, стверджуючи, що постійне членство Британії у важливих міжнародних форумах, таких як G7 та ООН, демонструє постійний вплив у міжнародних справах і що тісні зв'язки нації зі США роблять Британію основним

партнером у всіх «сильних колабораціях», які відбуваються на геополітичному рівні [75].

На думку депутатів, ізоляція від Європи є водночас «руйнівною» та «відчуженою» та втратою Британією життєво важливих союзників на світовій арені. Не зважаючи на те, що країна вийшла з ЄС, деякі парламентарі вважають, що тісніші відносини з Європою, особливо коли йдеться про багатонаціональні торгові переговори, дозволять Британії кинути виклик зростанню Бразилії, Індії та Китаю.

Дійсно, сьогодні Європейський Союз є найбагатшою «нацією» світу, де проживає 7% населення світу, а сукупна купівельна спроможність становить 20% світового ВВП. Будучи найбільшим єдиним ринком у світі, позитивна асоціація з Європою надає Великій Британії більшої ваги в міжнародних справах і робить Великобританію привабливим союзником, особливо для США, які, на думку багатьох депутатів, бачать свої відносини з Британією важливими через призму активної участі в лідерстві Європи [75]. Отже, на думку парламентарів, Великобританія має взяти більш активну роль у європейській політиці. адаптувати свої очікування до сучасних умов і залишити позаду своє виняткове минуле.

Після Brexit уряд Великобританії знаходився у пошуку нових торговельних угод з основним акцентом на торгівлю з країнами, що не входять до ЄС. Відповідно, 1 лютого 2021 р. уряд Великобританії офіційно подав заявку на приєднання до Всеосяжного та прогресивного транстихоокеанського партнерства (СРТРР). СРТРР – це угода про вільну торгівлю між 11 країнами: Канадою, Мексикою, Перу, Чилі, Новою Зеландією, Австралією, Брунеєм, Сінгапуром, Малайзією, В'єтнамом та Японією.

Оголошуючи в січні 2021 року про заплановану заявку Великобританії на участь у СРТРР, тодішній міністр міжнародної торгівлі Ліз Трасс сказала, що членство в СРТРР є ключовою частиною плану уряду щодо позиціонування Великобританії в центрі мережі сучасних угод про вільну торгівлю. За її словами, це сприяло б створенню робочих місць і стимулюватиме економічне зростання у Великобританії.

У лютому 2021 року Велика Британія офіційно подала заявку на приєднання до Всеосяжної та прогресивної угоди про Транстихоокеанське партнерство. У серпні того ж року вона стала партнером по діалогу Асоціації держав Південно-Східної Азії, відкривши двері для розширення регіонального співробітництва та ініціатив спільного фінансування. У червні 2021 року країни СРТРР погодилися, що Велика Британія може почати процес приєднання до СРТРР. Після цього в жовтні 2021 року уряд Великої Британії опублікував свій стратегічний підхід до переговорів щодо приєднання до СРТРР. У ньому було

зазначено, якими є його стратегічні аргументи щодо приєднання до торговельної угоди і окреслено підхід до переговорів [70].

Нещодавно уряд Великобританії надав парламенту оновлену інформацію про хід переговорів з СРТРР. Виступаючи з письмовою заявою в Палаті громад 28 листопада 2022 року, державний секретар з питань міжнародної торгівлі Кемі Баденкок сказала, що другий раунд торговельних переговорів Великобританії та Мексики як члена СРТРР відбувся з 31 жовтня по 11 листопада 2022 року. Обговорення залишалися позитивними і відображало спільні амбіції Великої Британії та Мексики домовитися про угоду, яка була б більш підходящою для XXI століття і яка зміцнила торгові відносини.

Щодо переговорів СРТРР міністр підтвердив, що Великобританія брала участь у подальших обговореннях СРТРР. Останній раунд переговорів відбувся в Сідней з 10 по 13 жовтня 2022 року і охоплював такі питання, як доступ до ринку торгівлі товарами та послугами, державні закупівлі та правові питання [70].

Для аналізу відносин між Сполученим Королівством і Сполученими Штатами зазвичай використовується термін «особливі відносини». Термін вперше був вжитий Уїнстоном Черчиллем у Фултоні, 1946 р. Він заявив, що необхідно, щоб постійність розуму, наполегливість мети та грандіозна простота рішення керували та спрямовували поведінку англосовітських людей в мирний час і під час війни. Зауважимо, що термін «особливі відносини» є проблематичним, оскільки такий опис відносин дозволяє припустити, що відносини між Сполученим Королівством і Сполученими Штатами Америки є винятково унікальними за своєю природою [5, с.235].

Це припущення заперечує тезу традиційних міжнародних відносин, яка стверджує, що відносини між державами можуть бути лише егоїстичними, оскільки союзи створюються для досягнення власних цілей. Але Велика Британія та Сполучені Штати співпрацюють не лише через спільні інтереси, ці дві країни також мають спільну історію, культуру та мову.

Політична співпраця Великої Британії та США частково визначається схожістю їх національних інтересів. Більш того, «особливі відносини» описуються як виняткова особиста співпраця між лідерами обох країн, яка впливає на політичну співпрацю між двома країнами. Найвизначнішими прикладами такої співпраці були між: Уїнстоном Черчиллем і Франкліном Д. Рузвельтом, Маргарет Тетчер і Рональдом Рейганом, Тоні Блером і Джорджем Бушем [11, с.449].

Ще у 1997 році нові лейбористи представили програму з «новим підходом» до зовнішньої політики, яка пропонувала розвивати більш тісні стосунки з європейськими партнерами. Але насправді уряд Тоні Блера тоді надавав

пріоритет британсько-американським «особливим відносинам» у британській зовнішній політиці. Після терактів 11 вересня в США, альянс між Британією та Америкою став таким же сильним, як і раніше, і це можна було побачити у війні з терором, а пізніше у військових операціях в Іраку та Афганістані [15, с.5]. Після Другої світової війни Сполучене Королівство продемонструвало, що воно є вірним і послідовним союзником Америки.

Більше того, Британія визнавала лідерство Америки в НАТО, виступала за стратегічну політику США та була сильним голосом у Європі. Альянс зі Сполученими Штатами все ще залишається стрижнем зовнішньої політики та політики безпеки Великобританії. Стратегічний оборонний огляд Великобританії наголошує на тісній співпраці Великобританії зі Сполученими Штатами, а Сполучене Королівство було названо головним партнером Америки. Вигоди від цього партнерства очевидні для обох країн [10, с.15].

Наприклад, Партнерство з Британією важливе для американців, тому що Британія є ядерною державою, яка має сильний військовий потенціал, а британці мають право вето в Раді Безпеки ООН [59, с.64]. Тим часом для Британії партнерство зі Сполученими Штатами дозволило зберегти свій вплив у міжнародній політиці, а також Британія мала можливість отримати від американців балістичні ракети «Трайдент» і «Поляріс», які були необхідні для їх ядерної зброї, відповідно Сполучене Королівство може розраховувати на отримання підтримки Сполучених Штатів під час зовнішньополітичних криз (наприклад, це було очевидно під час Фолклендського конфлікту). Але критики британської зовнішньої політики стверджують, що коли англо-американські інтереси стикаються, асиметрія влади у відносинах означає, що Великобританія повинна прийняти американську позицію заради «особливих відносин».

Військове співробітництво є одним із важливих сегментів «особливих відносин». Такий підхід до загроз національній безпеці зміцнює військову співпрацю Великої Британії та США. Обидві країни відчують однакову загрозу своїй національній безпеці: тероризм, зброя масового знищення, регіональні конфлікти. Ядерна співпраця також є важливою частиною «особливих відносин». Це означає, що Британія має можливість використовувати передові технології Америки в ядерній галузі. Крім того, обидві країни обмінюються ядерною та розвідувальною інформацією [61].

Хоча Сполучені Штати, безсумнівно, домінують у цьому ядерному партнерстві, Британія отримує більш очевидну пряму вигоду від цього партнерства – інвестиції США в ядерну зброю та технології підводних човнів допомагають Британії підтримувати її ядерну зброю. Така тісна ядерна співпраця означає, що Великобританія є найближчим партнером Сполучених Штатів у

ядерній сфері і ця співпраця допомагає досягти головної мети – забезпечити їх національну безпеку.

Після виходу Великобританії з ЄС торгівля між Великобританією та Центральною Америкою регулюється двосторонньою торговою угодою. Велика Британія також підписала угоду про спільне фінансування з Центральноамериканським банком економічної інтеграції в серпні 2021 року на розвиток двосторонньої угоди. Згідно з останніми даними Управління національної статистики про загальну торгівлю Великобританії, у 2021 році експорт та імпорт Великобританії до Центральної Америки становив 445 млн. фунтів стерлінгів та 941 млн. фунтів стерлінгів відповідно. Найбільшим експортним ринком Великобританії була Панама (223 млн. фунтів стерлінгів), а найбільшим ринком імпорту була Коста-Ріка (462 мільйони фунтів). У таблиці 1 наведено загальний експорт та імпорт між Великобританією та Центральною Америкою за 2021 рік [71].

Таблиця 2.1 – Загальний обсяг торгівлі між Великою Британією та Центральною Америкою, 2021 (млн. фунтів стерлінгів)

Країна	Експорт	Імпорт
Беліз	14	52
Коста-Ріка	97	462
Сальвадор	35	15
Гватемала	44	115
Гондурас	23	127
Нікарагуа	9	54
Панама	223	116
Загальна торгівля	445	941

Торговельні відносини Великобританії з більшістю країн Центральної Америки (за винятком Белізу) регулюються Угодою про асоціацію Великобританії та Центральної Америки [71]. Коли Велика Британія була членом ЄС, вона не мала незалежної торгової політики і не могла укласти власні торгові угоди. Натомість ЄС організував торговельні угоди з країнами, що не входять до ЄС і Великобританія брала участь у цих угодах через своє членство в ЄС [19, с.819].

До виходу Великобританії з ЄС Угода про асоціацію між ЄС і Центральною Америкою регулювала торговельні відносини між Великобританією і Центральною Америкою [66]. З 2013 року торговельна

складова угоди між ЄС і Центральною Америкою тимчасово застосовується до Гондурасу, Нікарагуа, Панами, Коста-Ріки, Сальвадору та Гватемали. Щоб забезпечити продовження торгових відносин між Великобританією та Центральною Америкою після виходу Великобританії з ЄС, було укладено угоду Великобританії та Центральної Америки [71].

У липні 2019 року Велика Британія та шість країн Центральної Америки (за винятком Белізу) підписали Угоду про асоціацію Великобританії та Центральної Америки (також відому як угода Великобританії та Центральної Америки). Вона набула чинності 1 січня 2021 року. Угода встановила політичну та економічну асоціацію між Великобританією та шістьма країнами Центральної Америки. Угода містила положення про: торгівлю товарами, включаючи положення про преференційні тарифи, тарифні квоти, правила походження та санітарні і фітосанітарні заходи; торгівлю послугами; інтелектуальну власність, включаючи географічні зазначення; державні закупівлі.

Ця нова угода дуже близька за змістом до угоди ЄС – Центральна Америка. Це було свідомо реалізовано шляхом включення попередньої угоди «*mutatis mutandis*» (латинська фраза, яка використовується для вказівки на те, що, незважаючи на необхідність внесення деяких змін для врахування різних ситуацій, головний пункт угоди залишається незмінним) [71].

Уряд виклав деталі угоди Великобританії та Центральної Америки у звіті для парламенту в серпні 2019 року. Це включало огляд угоди, яка має набути чинності з січня 2021 року, а також пояснення будь-яких істотних відмінностей між нею та угодою ЄС – Центральна Америка. Ці відмінності включали наступне:

- видалення та заміна посилань на ЄС: Нова угода видалила посилання на ЄС або Європейське співтовариство та замінила їх посиланнями на Великобританію.
- територіальне застосування: видалено посилання на територіальне застосування ЄС і заміна його на Сполучене Королівство, залежні території (острів Мен, Джерсі та Гернсі) і Гібралтар.
- положення про внесення змін: вони визначають процес, якого слід дотримуватися, якщо Великобританія та Центральна Америка погодяться змінити будь-яке положення після того, як угоди набудуть чинності.
- Набуття чинності: тут зазначено, коли угода набуде чинності.

У звіті також викладені положення щодо технічних бар'єрів у торгівлі, конкуренції та послугах.

Комітет Європейського Союзу Палати лордів уважно вивчив угоду та доповів про це Палаті для інформації в жовтні 2019 року. Комітет звернув

особливу увагу на процес внесення змін до угоди. Він зазначив, що поправки, внесені до статті 358, підлягатимуть парламентському розгляду. Комітет рекомендував, щоб парламент також був повідомлений про зміни, внесені до угоди відповідно до інших положень, які ще не гарантували парламентський контроль. Це включало положення, які дозволяли вносити зміни Радою асоціації лише до внутрішніх процедур [71].

Торгівля між Великою Британією та Белізом регулюється окремою Угодою про економічне партнерство Cariforum і Великобританією, яку Велика Британія підписала 22 березня 2019 року. Окрім Белізу, ця угода охоплює ще 13 держав, зокрема Барбадос, Гренаду та Ямаїку. У рамках цієї угоди Сполучене Королівство зобов'язалося надати негайний безмитний і неквазований доступ до товарів, які експортуються з країн Каріфоруму. Угода містить положення щодо торгівлі товарами та послугами, інтелектуальної власності та державних закупівель.

Щоб розвинути угоду між Великою Британією та Центральною Америкою, у серпні 2021 року UK Export Finance (далі – UKEF) підписала меморандум про взаєморозуміння з Центральноамериканським банком економічної інтеграції (CABEI). UKEF є експортно-кредитним агентством Великобританії, а CABEI – провідний банк розвитку в Центральній Америці [68]. Метою цього Меморандуму про взаєморозуміння було заохочення спільного фінансування основних екологічно чистих енергетичних, інфраструктурних та будівельних проєктів у регіоні Центральної Америки. UKEF заявив, що це сприятиме тіснішій економічній співпраці між Великобританією та Центральною Америкою та допоможе фінансувати великі проєкти, які передбачають британський експорт, підтримку бізнесу та робочих місць у Великобританії.

У 2020 році UKEF збільшив ліміти фінансування в кількох країнах Центральної Америки для підприємств Великобританії, які прагнули експортувати товари. За словами UKEF, це означало, що щонайменше 2,5 мільярда фунтів стерлінгів доступні для нових компаній, які бажають експортувати до Гватемали, Гондурасу та Панами, і 1,5 мільярда фунтів стерлінгів для Коста-Ріки, Сальвадору та Нікарагуа [71].

Виконавчий директор UKEF Луїс Тейлор відзначив, що Меморандум про взаєморозуміння означає, що обидві організації мають надійний канал співпраці для пошуку та фінансування проєктів у Центральній Америці, пов'язаних із британським експортом. Виконавчий президент CABEI Данте Моссі натомість наголосив, що працюючи разом з UKEF, можна використати більше досвіду Великобританії в Центральній Америці.

Крім того, Велика Британія має понад 70 торговельних угод з іншими країнами світу. Тривають переговори щодо кількох торгових угод, у тому числі

в Латинській Америці. «Латинська Америка» використовується для спільного позначення Центральної Америки, Південної Америки, Мексики та Карибського басейну [72]. Недавні дискусії у Великій Британії включали переговори з Мексикою щодо оновлення Угоди про безперервність торгівлі між Великобританією та Мексикою, а також переговори щодо приєднання до Всеосяжної та прогресивної угоди про Транстихоокеанське партнерство.

Угода про безперервність торгівлі між Великобританією та Мексикою набула чинності в червні 2021 року. Це була копія Угоди про економічне партнерство, політичну координацію та співпрацю між ЄС і Мексикою, яка набула чинності в 2000 році. Проте, у 2018 році ЄС і Мексика досягли принципової угоди щодо основних торгових частин нової Угоди про асоціацію між ЄС і Мексикою. Ця нова угода замінила існуючу угоду між ЄС і Мексикою [73].

Оскільки британсько-мексиканська угода ґрунтувалася на початковій угоді між ЄС і Мексикою, Великобританія та Мексика погодилися розпочати переговори протягом 2021 року, щоб оновити свої торгові домовленості. Уряд Великої Британії провів консультації з травня по липень 2021 року та шукав думки щодо того, які аспекти поточних торговельних домовленостей можна було б покращити чи змінити [73]. У своєму звіті про результати консультацій уряд Великої Британії зазначив, що «оновлена» торговельна угода підтримає стратегію уряду Великої Британії щодо забезпечення сучасних і всебічних торговельних відносин з динамічними економіками в Америці та зміцнення тісних зв'язків з Індो-Тихоокеанським регіоном. Переговори щодо оновленої торгової угоди між Великобританією та Мексикою офіційно розпочалися в травні 2022 року [70].

У лютому 2021 року Велика Британія офіційно подала заявку на приєднання до Всеосяжної та прогресивної угоди про Транстихоокеанське партнерство. У серпні того ж року вона стала партнером по діалогу Асоціації держав Південно-Східної Азії, відкривши двері для розширення регіонального співробітництва та ініціатив спільного фінансування. У червні 2021 року країни СРТРР погодилися, що Велика Британія може почати процес приєднання до СРТРР. Після цього в жовтні 2021 року уряд Великої Британії опублікував свій стратегічний підхід до переговорів щодо приєднання до СРТРР. У ньому було зазначено, якими є його стратегічні аргументи щодо приєднання до торговельної угоди і окреслено підхід до переговорів [70].

Нещодавно уряд Великобританії надав парламенту оновлену інформацію про хід переговорів з СРТРР. Виступаючи з письмовою заявою в Палаті громад 28 листопада 2022 року, державний секретар з питань міжнародної торгівлі Кемі Баденкок сказала, що другий раунд торговельних переговорів Великобританії та

Мексика як члена СРТРР відбувся з 31 жовтня по 11 листопада 2022 року. Обговорення залишалися позитивними і відображало спільні амбіції Великої Британії та Мексики домовитися про угоду, яка була б більш підходящою для XXI століття і яка зміцнила торгові відносини.

Щодо переговорів СРТРР міністр підтвердив, що Великобританія брала участь у подальших обговореннях СРТРР. Останній раунд переговорів відбувся в Сідней з 10 по 13 жовтня 2022 року і охоплював такі питання, як доступ до ринку торгівлі товарами та послугами, державні закупівлі та правові питання [70].

Вирішальне значення для Великобританії, як пояснюється в урядовому Інтегрованому огляді безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики за 2021 рік має Південно-Східна Азія. Посилаючись на глибоку відданість багатосторонності та зміцненню інституцій і міжнародного порядку, стратегія зовнішньої політики підтверджує, що Індостанський регіон має значення для Великобританії: він має вирішальне значення для економіки, безпеки та глобальних амбіцій. У рамках цієї стратегії Лондон пристосовуватиметься до регіонального балансу сил і поважатиме інтереси інших, одночасно прагнучи працювати з існуючими структурами, такими як Асоціація держав Південно-Східної Азії [70].

У вересні 2021 року Спільна міністерська декларація про майбутнє економічне співробітництво між Асоціацією держав Південно-Східної Азії і Великою Британією визначила кілька сфер майбутньої співпраці, зокрема: економічне відновлення після COVID-19, збереження відкритих ринків і цифрові інновації.

2.3. Brexit: динаміка європейської міжнародної субсистеми

Після Brexit 31 січня політичний баланс усередині Євросоюзу змінився. Найзначніші зміни відбулися у Раді ЄС – органі, де рішення ухвалюють представники урядів окремих країн-членів Євросоюзу. Як правило, у Раді ЄС намагаються домогтися одноголосного схвалення тих чи інших заходів, але формально достатньо й так званої кваліфікованої більшості. Тобто, за рішення мають проголосувати не менше 15 країн, у яких проживає від 65 відсотків населення всього Євросоюзу [19, с.804].

Після Brexit пропорційна «вага» голосів Німеччини та Франції збільшилася. Менш очевидні наслідки Brexit для Єврокомісії. У цьому органі кожна країну представляють по одному єврокомісару. Останнім британським єврокомісаром був Джуліан Кінг. З 2016 по 2019 рік він відповідав за внутрішню

безпеку ЄС і дуже активно займався темами кібербезпеки та протидії дезінформації насамперед із Росії.

«Те значення, яке Кінг надавав темам безпеки, що пронизують відносини з Україною та росією, буде втрачено», – нарікав керівник відділу зовнішньої політики ЄС брюссельського аналітичного центру CEPS Стівен Блокманс. Що стосується Європарламенту, то вже після 31 січня залишилося 73 британські депутати. Лише частина їхніх місць буде перерозподілена між іншими країнами. У результаті кількість євродепутатів зменшиться з 751 до 705 [22].

29 березня 2019 р. закінчився дворічний термін, відведений статтею 50 Лісабонського договору на переговори про вихід країни з ЄС. Сполучене Королівство залишило Євросоюз. Проте, в той час уряд Терези Мей попросив керівництво ЄС надати відстрочку для вирішення внутрішньополітичних проблем, пов'язаних із провалом у Палаті громад угоди про вихід. Євросоюз погодився продовжити перебування країни у його складі до 31 жовтня 2019 р., але, як учасник ЄС, Великобританія була зобов'язана взяти участь у виборах до ЄП, які відбулися у травні 2019 р.

Депутати від Сполученого Королівства стали повноправними членами ЄП, але їх терміни мандатів було обмежено періодом участі країни в ЄС, що неминуче вплинуло на фракційну структуру Європарламенту. Вимушена участь Великобританії у загальноєвропейських виборах визначила їхню специфіку та результати [58]. Деякі автори намагалися заздалегідь проаналізувати вплив Brexit на вибори до Європарламенту та його функціонування. Проте лише результати голосування та подальше формування політичних груп у ЄП дали змогу зробити такий аналіз предметним.

Передвиборна кампанія 2019 р. у Сполученому Королівстві мала низку особливостей. Найбільшу активність продемонстрували малі партії з чітким проявом антиєвропейської орієнтації. Євроскептик Найджел Фарадж, який залишив Партію незалежності Сполученого Королівства, за шість тижнів до виборів до Європарламенту створив нову політичну організацію з характерною назвою Brexit (наполягає на жорсткому виході з ЄС).

Навпаки, Ліберальні демократи та зелені закликали зберегти країну у складі Союзу. Фактично, прихильники та противники Brexit намагалися перетворити вибори на Європарламент на кшталт нового референдуму, результати якого могли б мати значення у разі серйозної переваги голосів на користь однієї зі сторін. Водночас, лейбористи та консерватори вели досить пасивну передвиборчу кампанію, намагаючись вирішити внутрішні проблеми. Більше того, Консервативна партія та її тодішній прем'єр-міністр Тереза Мей, вважаючи, що країна має вийти з ЄС, взагалі не проводили активної агітації, помірну – ліберальні демократи.

Консерватори та лейбористи втрачали свої рейтинги, а зелені та регіональні партії спиралися на підтримку свого традиційного електорату [63]. Підсумки європейських виборів у країні підтвердили існуючий розкол щодо Brexit та зростаючу фрагментацію британської політики. Невелику перевагу отримали супротивники жорсткого виходу країни з ЄС, однак у територіальному відношенні розподіл голосів виборців практично збігся з результатами референдуму 2016 р., 6%, що стало їх найкращим результатом з 2010 р. та символізувало відродження партії.

Лейбористи з 13,6% прийшли третіми – найгірший показник партії на всіх типах виборів з 1910 р. Значного успіху досягли зелені, набравши 11,8%, а консервативна партія з 8,8% отримала п'яте місце (найнижчий результат за всю історію тору). З 73-х місць у Європарламенті (квота Сполученого Королівства), 34 місця зайняли жорсткі євроскептики: найбільше місць отримала партія Brexit – 29, Консервативна партія – чотири, Демократична юніоністська партія (ДЮП) Північної Ірландії – одне. Проєвропейські партії отримали 29 мандатів: ліберальні демократи – 16, зелені – сім, Шотландська національна партія (ШНП) – три, по одному мандату отримали валлійська Плайд Камрі та північно-ірландські Шин Фейн та Партія альянсу [64].

Ще 10 місць зайняли лейбористи, котрі також не підтримують вихід без угоди. Однак перевага противників жорсткого Brexit в п'ять місць не може вважатися принциповою, особливо з огляду на неоднозначну позицію лейбористів. Результати виборів показали, що територіально країна залишається розділеною на pro-Leave та pro-Remain регіони. У всіх частинах Сполученого Королівства, крім Лондона, Північно-Західної Англії, Шотландії та Північної Ірландії, євроскептичні партії отримали половину або більше місць. Відповідно, більшість населення Англії, як і в 2016 р., підтримує Brexit [64].

Єдиним регіоном, де змінився баланс прихильників та противників виходу країни з Євросоюзу порівняно з результатами референдуму 2016 р., стала Північно-Західна Англія, до якої входять такі великі агломерації, як Ліверпуль та Манчестер. Тут проєвропейські партії здобули більшість голосів. Баланс сил в Уельсі, Шотландії та Північній Ірландії зберігся. У Лондоні противників Brexit, особливо без угоди, побільшало. Там лише два місця отримала партія Фараджа, решта шість – ліберальні демократи, лейбористи та зелені.

Загалом, pro-Remain регіони демонстрували вищу явку виборців, оскільки розглядали вибори до Європарламенту як протестне голосування в умовах тривалих переговорів про вихід країни з ЄС. Партія Brexit очікувано показала найкращі результати в pro-Leave регіонах, оскільки була єдиною, що виступала з позицій жорсткого Brexit. Успіхи ліберальних демократів у pro-Remain регіонах

були скромнішими, багато в чому тому, що проєвропейську повістку вони ділили із зеленими та більшістю регіональних партій.

Найбільші партії Великобританії зазнали великих втрат порівняно з виборами до Європарламенту у 2014 р.; консерватори недорахувалися 15 місць, лейбористи – десять. Навпаки, ліберальні демократи збільшили свою присутність у Європарламенті на 15 місць, зелені – на чотири. Партія Brexit перевершила сенсаційні результати Партії незалежності Сполученого Королівства, яка на європейських виборах у 2014 р. виборола 24 місця [66].

Таким чином, очевидно, що партії з чіткою та консолідованою позицією щодо членства країни в ЄС (Партія Brexit, ліберальні демократи та зелені) досягли більших успіхів, ніж внутрішньо розколоті з цього питання та міняючі свої установки консерватори та лейбористи. Консерватори у своїх традиційних регіонах опинилися під тиском партії Brexit з одного боку, і ліберальних демократів – з іншого, і не змогли протиставити їм власний порядок денний. Як і під час референдуму 2016 р., лейбористи зіткнулися з проблемою, коли їхній традиційний електорат, робітники із середньою освітою, голосували за вихід з ЄС. На європейських виборах 2019 р. лейбористи також втрачали голоси на користь партії Brexit у районах, де переважало населення без вищої освіти [66].

Під час підготовки до виходу Сполученого Королівства з ЄС Європейська рада у квітні 2018 р. ухвалила рішення 1 про скорочення чисельності депутатів Європарламенту після Brexit з нинішніх 751 місць до 705. 73 британські мандати було вирішено розділити на дві частини: 27 місць будуть розподілені між 27 місцями-членами, а 46 зарезервують у розрахунку на майбутні розширення євроінтеграції. Від такого перерозподілу більше за інших виграють Франція та Іспанія, у яких буде по п'ять додаткових депутатів, значне збільшення отримають Італія та Нідерланди – по три місця, а також Ірландія – два місця. Ще дев'ять двох країн отримають по одному додатковому мандату.

Резервні кандидати були обрані під час голосування до Європарламенту, але поки що залишилися у своїх країнах як запасні гравці. Вони будуть повноцінними членами ЄП лише після того, як його залишать британські депутати. На виборах до Європарламенту 2019 р. більшість кандидатів асоціювали себе із політичними групами попереднього скликання. У цих же категоріях експерти оцінювали перспективи майбутніх фракцій у ЄП [65]. Проте, за підсумками виборів, деякі групи зазнали змін, у тому числі у зв'язку зі специфічними результатами виборів у Сполученому Королівстві.

Група «Європейські консерватори та реформісти» втратила третє за чисельністю місце в Європарламенті, багато в чому через провал британських консерваторів. Навпаки, успіх ліберальних демократів призвів до зростання чисельності фракції АЛДЕ, яка об'єдналася з рухом Еммануеля Макрона «На

марші» і створила групу «Оновити Європу», що стала третьою після народних партій та соціал-демократів. Британські зелені та шотландські націоналісти посилили групу «Зелені/Європейський вільний альянс».

Євроскептична фракція «Європа свободи і прямої демократії», що існувала в минулому складі ЄП, значну частину якої складали депутати від Партії незалежності Сполученого Королівства, перестала існувати. Депутати нової партії Найджела Фараджа Brexit не увійшли до жодної з партійних груп, як і один представник ДЮП. Поза сформованими фракціями залишилися також депутати від італійського «Руху п'яти зірок». Небажання партії Brexit приєднуватися до інших євроскептиків дозволило правим популістам об'єднатися у сильну групу «Ідентичність та демократія», чисельністю 73 депутати.

Загальна кількість євроскептиків в оновленому Європарламенті зросла приблизно на 35 осіб, порівняно з попереднім скликанням. Попри таке зростання, їхній вплив, як це було і в минулому складі ЄП, не буде значним. По-перше, вони знову опинилися у різних політичних групах. Прихильники Фараджа, які були активні у минулому складі парламенту, будуть не надто помітні у нинішньому. Консенсус усередині євроскептичних фракцій існує далеко не по всьому спектру проблем [67].

З одного боку, євроскептики консолідовано виступають за зміцнення національних держав, повернення ним частини повноважень та обмеження компетенцій ЄС. З іншого боку, погляди на проблеми міграції, кліматичних змін, бюджетної політики та відносин з росією сильно відрізняються залежно від країнової належності депутатів-євроскептиків. Така розбіжність у поглядах знайшла відображення у тому, як фракції голосували у минулому скликанні ЄП.

Зокрема, група «Європа націй та свобод» демонструвала одностайність лише у 69% випадків, а «Європа за свободу та пряму демократію» – менш ніж у половині. Тим часом, «Зелені/Європейський вільний альянс» були одностайні у 95% випадках голосування. При розподілі постів в оновленому складі Європарламенту проти групи «Ідентичність і демократія» було фактично застосовано принцип «санітарного кордону» і вона не отримала жодного керівного крісла у структурах ЄП, хоча мала на це всі підстави, а комітети очолили представники дрібніших за чисельністю політичних груп.

Характерно, що депутати від «Європейських консерваторів та реформістів» зайняли дві важливі посади у комітетах з бюджету та з проблем зайнятості та соціальних питань. З одного боку, вони коригують загальний напрямок розвитку інтеграції, з іншого боку, проєвропейські партії готові співпрацювати з ними. Застосування «санітарного кордону» загалом суперечить принципам та правилам Європарламенту і не може вважатися демократичним.

Проте більшість депутатів підтримали таке рішення. Перебуваючи у складі ЄП, британські депутати не лише приєдналися до відповідних політичних груп, а й увійшли до складу новосформованих комітетів. При цьому частина депутатів від партії Brexit, сподіваючись на недовге перебування в Брюсселі, зберегли свою колишню роботу в Британії. Спостерігачі зазначають, що такий стан речей потенційно веде до конфлікту інтересів, коли збігаються напрямки професійної діяльності та профіль комітету [68].

Вихід Сполученого Королівства з ЄС спричинило відкликання британських депутатів і часткове заміщення місць тих, що звільнилися. Здавалося б, звільнення 73 місць має внести серйозні зміни до структури політичних груп. Однак розрахунки показують, що зміни не будуть глобальними. По-перше, зміни торкнуться загальної кількості фракцій, так як жодна політична група не втратить необхідного для формування мінімуму – 25 депутатів від семи держав-членів.

Саме побоювання щодо майбутнього складу фракції разом із бажанням створити альянс із «Національним об'єднанням» (колишнім Народним фронтом) Марін Ле Пен та «Партією свободи» Геєрта Вілдерса змусило лідера «Ліги» Маттео Сальвіні не шукатиме союзу з партією Brexit. По-друге, втрати політичних груп будуть частково, а у разі «Європейських реформістів та консерваторів» повністю компенсовані за рахунок 27 депутатів, які замінять британців.

Велике значення має також відсутність фракційної приналежності у найбільшій британській партії Brexit у ЄП, чиє зникнення не завдасть шкоди сформованим політичним групам. Найбільше від відходу британських депутатів постраждають ліберали, зелені та соціал-демократи, у складі яких присутня значна кількість представників Сполученого Королівства. Водночас народні партії та група «Ідентичність та демократія» збільшать своє представництво. Перші отримають п'ять додаткових місць, що дозволить їм навіть у разі виходу депутатів угорської ФІДЕС залишитися найбільшими за чисельністю. До фракції «Ідентичність і демократія» приєднуються троє депутатів, серед них Геєрт Вілдерс і по одному представнику від італійської «Ліги» та французького «Національного об'єднання» [65].

У такому складі фракція обійде за чисельністю групу «Зелені/Європейський вільний альянс», але не дотягнеться до лібералів, які, попри найзначніші втрати, збережуть третю позицію, незважаючи на втрату майже 40 британських прихильників інтеграції, а загальна чисельність євроскептиків помітно скоротиться. Проте, враховуючи конфігурацію політичних груп, що склалася, і розподіл комітетів, ці зміни не вплинуть на функціонування Європарламенту.

Результати виборів до Європарламенту не стали сенсаційними, але виявили низку важливих тенденцій у розвитку партійно-політичного ландшафту Європейського союзу. Загальне зниження популярності класичних право- та лівоцентристських партій призвело до серйозного зменшення чисельного складу фракцій народних партій та соціал-демократів. З іншого боку, очевидним є підвищення інтересу виборців до правопопулістських партій, зелених та лібералів. Зазначені явища мають свої причини та наслідки. Однією з причин зростання популярності партій не мейнстріму стало те, що у громадян ЄС з'явився запит не на спільні гасла центристів «за все добре, проти всього поганого», а на конкретні, зрозумілі пропозиції, що відповідають їхнім потребам та інтересам [64].

Зокрема, зелені вимагають приділяти більше уваги проблемі кліматичних змін та розвитку екологічно чистої енергетики. Ліберали закликають посилити вплив ЄС, у тому числі на міжнародній арені, та захищати свободи громадян. Праві популісти виступають за обмеження міграції з третіх країн повернення частини повноважень національним державам. Такі пропозиції знаходять відгук у певних груп населення, тому ймовірно, оновлений Європарламент приділить цим питанням додаткову увагу.

Останнім часом на європейській арені з'являються нові політичні національні партії, які розширюють політичний спектр у рамках ЄП та змінюють конфігурацію загальноєвропейських політичних груп. Серед «новачків» 2019 р. найбільшого впливу отримали французький рух «На марші» та британська партія Brexit, які прямо чи опосередковано змінили баланс сил у новому Європарламенті [64].

Загальна чисельність представників правопопулістських партій, зелених та лібералів у ЄП зросла, хоча зростання симпатій до правих популістів – євроскептиків виявилось не настільки високим, як побоювалися експерти. У всіх країнах, окрім Великобританії та Італії, подібні праві партії втратили або не збільшили своє представництво порівняно з виборами 2014 р. Більше того, за оцінками експертів, зростання популярності зелених партій та правих популістів порівняно з 2014 р. у середньому по країнах ЄС практично ідентичний і становить 14,1 та 14,3% відповідно [65].

З огляду на відсутність спільної більшості у двох традиційно найбільших політичних груп – народних партій та соціал-демократів, очевидно, що результати голосувань стануть менш передбачуваними та більшою мірою залежатимуть від характеру обговорюваного питання. А центристські фракції будуть змушені налагоджувати кооперацію з іншими політичними групами, що не завжди може бути легким завданням.

Наприклад, найбільш очевидний проєвропейський союзник, група «Оновити Європу» складається з лібералів АЛДЕ, які зазвичай підтримують економічну лібералізацію, та рухи президента Франції Еммануеля Макрона «На марші», який часто не поділяє таку позицію. Вимушена участь Сполученого Королівства у виборах до Європарламенту мала низку особливостей. Результати голосування підтвердили розкол у британському суспільстві щодо виходу країни із Європейського союзу. Поділ проходить як за соціальними групами, так і регіонами.

Попри певну нестійкість партійно-політичного ландшафту Сполученого Королівства, за словами посла України у Лондоні Вадима Пристайка «зараз тут є така модна фраза «Global Britain». Це означає, що Британія знову стає глобальною, вона вийшла із Європейського союзу, повернувши собі певні геополітичні можливості, реалізація яких передбачена у двох нових документах. «Примітно, що в одному з документів в якому говориться про зовнішню політику Великої Британії, Україна згадується двічі – це дуже серйозний сигнал для нас», підсумував посол [31].

Таким чином, зовнішня політика Великої Британії відображається на практично всіх рівнях її геополітичного простору, включаючи Європу, Азію, Африку, Америку та Антарктику. Багато з досліджень звертають увагу на те, що Велика Британія сприймається як ключовий гравець у міжнародній арені, який має значний вплив на формування світового порядку. Зовнішня політика Великої Британії ґрунтується на ряді принципів, таких як: демократія, права людини, свобода і підтримка міжнародного права. Один з ключових факторів впливу на зовнішню політику Великої Британії – її зв'язки зі Сполученими Штатами Америки. Великобританія довгий час виступала близьким союзником США, а співпраця між двома країнами залишається на високому рівні до сьогодні. Крім того, Британія змогла залишитися привабливим місцем у Європі для всіх провідних компаній світу.

За останні роки Велика Британія активно працює над вдосконаленням своєї зовнішньої політики і визначенням пріоритетів. Основними напрямками зовнішньої політики є зміцнення трансатлантичних відносин, збільшення торговельного обороту з різними країнами світу, розвиток нових технологій та інновацій, боротьба зі зміною клімату та тероризмом, підтримка глобальної безпеки та стабільності, зміцнення багатостороннього співробітництва та підтримка міжнародних стандартів.

Одним з головних пріоритетів Великої Британії є збереження своєї ролі глобального лідера та підтримка міжнародного порядку. Для досягнення цих цілей Велика Британія активно співпрацює з іншими країнами, зокрема з США, Європейським Союзом та країнами Азії, посилює Тихоокеанське партнерство.

Основним висновком з динаміки Brexit для Європейської міжнародної субсистеми є те, що цей процес змінив баланс сил і зміст зовнішньої політики у Європі. Вихід Великої Британії з Європейського Союзу став найбільшим викликом для ЄС і змусив його переглянути свою зовнішню політику. Одним з головних наслідків Brexit є те, що Велика Британія стала менш впливовою країною в Європі і світі. Велика Британія вже не є частиною єдиної ринкової зони, а її роль у регулюванні та формуванні стандартів трохи знизилася. Також Велика Британія втратила свій вплив у зовнішніх справах Європейського Союзу. Однак, Brexit також створив можливість для Європейського Союзу переглянути свою зовнішню політику та розширити свій вплив у світі. ЄС може зосередитися на поглибленні інтеграції та на зміцненні зовнішньої політики у відповідь на виклики зі сходу та заходу, такі як Росія, Туреччина та Китай.

РОЗДІЛ 3

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

3.1. Історія становлення взаємовідносин між Україною та Великобританією

Згідно з сагами, після завоювання Англії Кнутом у 1016 році в Києві знайшли притулок сини англійського короля Едмунда II. Гіфа – дочка короля Гарольда II, була одружена з великим князем Володимиром Мономахом і привезла з собою до Києва англійське військо. Крім династичних зв'язків, між двома країнами була певна торгівля. У XII столітті в Києві були побудовані шотландський монастир і церква. Проте на кілька наступних століть британсько-українські відносини були перервані [20, с.207].

У XV ст. зерно і лісоматеріали почали вивозити через Балтійське море з України до Британії. На початку XVII століття шляхтич Юрій Немирич навчався в Оксфорді та Кембриджі. У XVII столітті англійські читачі почали цікавитися козаками, отримуючи багато інформації через англійську місію в Туреччині. Р. Ноллес у своїй «Загальній історії турків» (1603 р.) описав козацькі морські походи на Чорне море [45, с.159].

Англійські офіційні кола особливо цікавилися козаками, як потенційними союзниками у їх конфлікті з європейськими католицькими державами, зокрема Речі Посполитою, на початку XVII ст. Такі газети, як *Mercurius Politicus*, *London Gazette*, *The Moderate Intelligencer* і *Nekoliko Proceedings*, інформували англійську громадськість про події в Україні під час владарювання Гетьмана Богдана Хмельницького та наступних гетьманів.

Багато цікавих відомостей про Україну містив щоденник шотландського генерала російської армії П. Гордона. У XVIII столітті перемога Петра I над шведським королем Карлом XII та гетьманом Іваном Мазепою в Полтавській битві (1709 р.) знову посилила інтерес британської громадськості до України. Британські дипломати та посланці, стурбовані зростанням російської могутності, уважно стежили за подіями в Україні, а особливо за українськими незалежними настроями [23, с.117].

Пилип Орлик – гетьман України, підтримував контакти з англійськими урядовими колами. Переклад «Опису України» Гійома Ле Вассера де Боплана, опублікований у збірці описів подорожей Уї. Черчилля, був дуже поширений. Дж. Джеймс, Дж. Маршалл, Ед. Деніел Кларк та інші, писали описи України XVIII – початку XIX ст. Романтична повість лорда Байрона «Мазепа: поема» (1819 р.) багато зробила для популяризації знаменитого гетьмана в XIX столітті.

Наприкінці XVIII століття британський уряд став на захист не католиків, які зазнавали утисків у Речі Посполитій.

У 1860-х роках економічні зв'язки Англії з Україною розширилися. Компанія Ironworks Company (1870 р.), заснована Дж. Хьюзом і фінансована переважно британським капіталом, склала сильну конкуренцію бельгійським, французьким і російським компаніям. У 1870-х роках у Бахмутському повіті було засновано металургійний завод, який використовував донбаське вугілля для переробки залізної руди, що привозилася з Кривого Рогу [20, с.208].

На межі століть це був один із найбільших постачальників заліза та металевих виробів як для російської імперської економіки, так і для експорту. Тим часом у Галичині було організовано кілька нафтових консорціумів для розробки ресурсів Дрогобицького-Бориславського промислового району: Англо-австрійське товариство в Тустановичах, Англо-польське торгове товариство, Англійська фондова компанія у Львові.

З 1904 р. Роман Залозецький-Сас виконував обов'язки почесного британського консула у Львові. На межі століть Британія була основним споживачем українського зерна та цукру, а також значної кількості худоби та залізної руди.

У другій половині XIX ст. почали з'являтися друком англійські праці з українського фольклору та літератури. Журнал «Атеней» публікував деякі статті та рецензії на українську тематику, зокрема опис київського Південно-Західного відділення Імператорського Російського географічного товариства Михайла Драгоманова [45, с.159].

Напередодні Першої світової війни український журналіст В. Степанківський багато зробив для формування українсько-британського інформаційного простору [25]. Між 1912 і 1915 роками Георгій Раффалович (псевдонім: Бедвін Сендс), єврей з України, виступав за незалежність України у своїх численних публіцистичних статтях, але він був змушений покинути Велику Британію, будучи звинуваченим у пронімецьких симпатіях. Раффалович також переклав «Історичний розвиток української проблеми» Михайла Грушевського. Після Другої світової війни Вільям Метьюз та Г. Сетон-Ватсон опублікували дослідження про Україну.

Ставлення британського уряду до української незалежності було стриманим, але не ворожим. У грудні 1917 р. Джона Піктона Беґа було направлено до Києва представляти Велику Британію в Українській Народній Республіці [20, с.13]. Директорія УНР направила до Великої Британії дипломатичну місію на чолі з Миколою Стаховським, а потім Арнольдом Марголіним і Ярославом Олесницьким, але вона не отримала офіційного визнання Великої Британії. Місію ЗУНР також не було офіційно визнано. Робота

цих місій зводилася до інформування британської громадськості про українські справи та до підготовки кількох меморандумів. Британський уряд активно підтримував білі армії генералів Антона Денікіна і Петра Врангеля.

Під час Паризької мирної конференції британський уряд розглядав різні шляхи вирішення проблеми східної Галичини, включаючи її приєднання до Чехословаччини чи небільшовицької росії та включення її як автономної території до складу польської держави. Лінія Керзона, яку запропонував британський міністр закордонних справ лорд Г. Керзон, була прийнята Верховною Радою Антанти як східний кордон Польщі, а після Ялтинської конференції (1945 р.) стала основою польсько-українського кордону [20, с.215].

У міжвоєнний період у Британії часто лунали протести проти антиукраїнської політики польської влади. Британська преса, зокрема *Manchester Guardian*, критикувала так звану пацифікацію. Об'єктивний звіт про кампанію М. Шіпшенкс, генерального секретаря Міжнародного жіночого союзу, який відвідав східну Галичину відразу після пацифікації, з'явився в *Manchester Guardian Weekly*. Британський консул у Варшаві провів більшу частину осені 1930 року у Львові, інформуючи свій уряд про події в Галичині. 5 жовтня 1932 року група з 32 членів парламенту та п'яти членів Палати лордів подала Петицію до Ліги Націй щодо української меншини в Польщі та питання встановлення автономного режиму на території, відомій як Східна Галичина.

У 1933 р. британський уряд ще більше зацікавився Україною. Її представництвом у Варшаві та Москві було доручено пильно стежити за українськими справами. Малкольм Маггерідж, англійський кореспондент у Москві, надіслав точні репортажі про Голодомор 1932–1933 років в Україні. Питання про голод піднімалися в палаті громад. Протягом більшої частини цього періоду Трейсі Філіппс, британський комісар допомоги «Південній Росії» у 1921 році, був одним із найвпливовіших британських чиновників, які були обізнані з українськими справами [20, с.216].

З 1932 по 1939 рік Володимир Кас-Кисілевський керував Українським бюро в Лондоні, яке фінансував Яків Макогін. У 1933–1935 рр. Євген Ляхович діяв, як представник Організації Українських Націоналістів у Лондоні, а наприкінці 1930-х українець Канади С. Давидович керував там Українським Інформаційним Бюро. Група прихильників гетьманства видавала англомовний інформаційний бюлетень «*The Investigator*» під редакцією Володимира Коростовця. У 1935 році в Лондоні було створено Англо-український комітет для сприяння справі незалежності України. Серед його членів були лорд Дікінсон, місіс Дагдейл, Г. Гуч, Л. Лотон, Ф. Лінкольн, К. Макартні, полковник К. Л'Естранж Малоун, Г. ле М. Мандер, сер У. Нейпір і М. Шіпшенкс.

Після Другої світової війни британський уряд підтримав відділення Галичини. У дебатах у палаті громад 21 лютого 1945 р. А. Іден стверджував, що ця акція зміцнить політичну та етнічну єдність України. Зважаючи на те, що в 1945 р. Україна стала одним із сорока семи членів-засновків ООН, уряд Великої Британії зробив кілька спроб встановити безпосередні дипломатичні відносини з УРСР, оминаючи Москву, але не мав успіху через заперечення рф [20, с.18].

У 1950-х роках Шотландська ліга європейської свободи в Единбурзі, очолювана Д. Стюартом, підтримувала тісні зв'язки з Антибільшовицьким блоком народів та ОУН (фракцією Бандери) і у своїх виданнях підтримувала ідею незалежності України. Ряд англійських політиків входили до Англо-українського товариства, яке організував Оберон Герберт. У 1951 році деякі члени Палати громад запропонували заснувати українську радіопрограму на BBC, але не отримали підтримки більшості. У 1960-х роках було засновано Англо-українське товариство Мазепи.

У Манчестері існувала також громада українських робітників, які 1893 р., прямуючи до Північної Америки, вирішили залишитися в Англії. До 1912 р. громада нараховувала 500 осіб. Більшість із них емігрували до Сполучених Штатів перед початком Першої світової війни в 1914 р. Ті, що залишилися, працювали переважно кравцями та мали свій Український клуб. Під час Другої світової війни в Лондоні діяв представник Уряду в екзилі УНР Володимир Соловій. Українців у Великій Британії до 1939 року було небагато: члени дипломатичних місій періоду незалежності України, група політичних емігрантів, невелика кількість студентів [20, с.18].

Відносини між Україною та Великою Британією активізувалися після проголошення Україною незалежності в серпні 1991 року. У листопаді того ж року Велика Британія відкрила Генеральне консульство в Києві, а 31 грудня визнала незалежність України [8, с.32]. 10 січня 1992 року між двома країнами були встановлені дипломатичні відносини, в результаті чого Генеральне консульство стало Посольством Великобританії в Україні. Першим послом Великої Британії в Україні призначено Саймона Геманса. У жовтні 1992 року Україна відкрила своє посольство в Лондоні, яке очолив Сергій Комісаренко, перший посол України у Великобританії.

Повноцінні відносини між Україною та Великою Британією почали розвиватися на основі низки двосторонніх та інших угод у різних сферах: політичній, військовій, економічній, гуманітарній, культурній тощо. Члени британської королівської сім'ї, уряду та парламенту почали здійснили офіційні візити в Україну, а Президенти України та інші високопоставлені особи здійснили перші взаємні візити до Великобританії.

Активізувалася співпраця між українськими та британськими урядовими, комерційними, академічними, культурними та іншими установами. Було створено нові міста-побратими, зокрема Вінниця – Пітерборо та Львів –Рочдейл. Новий потік мігрантів з України прибули до Великобританії і значна кількість післявоєнних іммігрантів та їх нащадків почали відвідувати Україну. У лютому 2002 року Україна відкрила Генеральне консульство в Единбурзі [16, с.36].

Британська Рада працює в Україні з 1992 року і має свої центри в Києві, Донецьку, Львові, Одесі та Харкові. Того ж року Всесвітня служба Бі-Бі-Сі запровадила україномовний сервіс, а депутати британського парламенту створили Загальнопартійну парламентську групу «Україна». Інші організації, створені для розвитку відносин між Україною та Великою Британією, включають Британсько-українську юридичну асоціацію, Британсько-українську торгову палату, Українсько-британський міський клуб, Друзі України [53, с.313].

Переважна більшість українців у Британії (75–80 відсотків) мають власне житло, а 5–7 відсотків мають більше одного будинку. Відносно небагато післявоєнних іммігрантів – як правило, лише ті, хто має певну освіту подали заявки на британське громадянство. Українці, народжені в Британії, автоматично стають громадянами. Загалом українці мають хорошу репутацію серед англійців: їх вважають ощадливими, ініціативними, працьовитими та сумлінними. Вони також швидко досягають гідного рівня життя. Дві третини українських іммігрантів у Британії – галичани; решта – з інших куточків України.

Отже історія відносини України з Великою Британією розпочалася кілька століть тому. Нового формату вони набрали з відновленням державної незалежності України. Підтримуючи інтеграцію України в структури НАТО, тодішній прем'єр-міністр Т. Блер назвав Україну «пріоритетним партнером Великої Британії в Європі» (2008 р.). Від початку російської агресії проти України з лютого 2014 р. Британія активно виступала на підтримку нашої держави, запровадила низку санкцій та обмежувальних заходів в односторонньому та багатосторонньому форматах, сприяла розвитку потенціалу сектору безпеки і оборони України.

3.2. Оновлена Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії

Державний візит президента України Володимира Зеленського до Великої Британії на початку жовтня 2020 року став, мабуть, найзначнішим зовнішньополітичним актом за весь час його президентства. Це призвело до низки важливих угод у сфері торгівлі, безпеки та інших сферах, що вивело українсько-британську співпрацю на новий та набагато вищий рівень. Візит розпочався з аудієнції в Букінгемському палаці, де президента Зеленського та першу леді Олену Зеленську зустріли принц Вільям, герцог Кембриджський і його дружина Кейт Міддлтон, герцогиня Кембриджська.

Далі президент Зеленський відвідав Королівську військово-морську базу в Портсмуті на південному узбережжі Англії, де йому показали авіаносець «Принц Уельський» і провели демонстрацію новітнього озброєння Великобританії [40]. Після цього відбулося обговорення британських пропозицій допомоги для розвитку ВМС України та української суднобудівної промисловості, що особливо необхідно після того, як українські військово-морські кораблі та об'єкти в Криму були втрачені під час російського вторгнення в 2014 році [36].

Міністр оборони України Андрій Таран і міністр оборони Великої Британії Бен Уоллес підписали Меморандум про співпрацю у військовому та оборонному будівництві, яка буде фінансуватися на пільгових умовах у розмірі 1,25 млрд. фунтів стерлінгів від експортно-кредитного агентства Великобританії Export Finance (UKEF). Результатом цієї угоди стане виробництво ракетних крейсерів та інших кораблів за стандартами НАТО для відновлення ВМС України. Перші два кораблі будуть побудовані у Великій Британії у співпраці з Україною, що призведе до будівництва вдосконалених верфей в Україні з метою продовження виробництва багатьох інших кораблів, озброєних новітньою високоточною зброєю та засобами електронного захисту.

Під час цих зустрічей у Портсмуті міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба зустрівся в Лондоні з міністром закордонних справ Великобританії Домініком Раабом, який підтвердив підтримку Великобританією суверенітету та територіальної цілісності України. Міністр закордонних справ Рааб оголосив про додаткові 5 мільйонів фунтів стерлінгів у рамках загального пакету допомоги вартістю 40 мільйонів фунтів стерлінгів, щоб допомогти східній Україні продовольством, водою, житлом і медичним приладдям. Міністр закордонних справ Кулеба запросив Велику Британію приєднатися до новоствореної Кримської платформи України для об'єднання міжнародних зусиль для припинення російської окупації Криму та реінтеграції півострова в Україну [36].

У рамках офіційного візиту 7 жовтня міністр внутрішніх справ України Арсен Аваков зустрівся з міністром внутрішніх справ Великої Британії Пріті Пател для координації двосторонньої співпраці у боротьбі з відмиванням

грошей, кіберзлочинністю та нелегальною міграцією. Аваков і міністр закордонних справ Кулеба також зустрілися з радником прем'єр-міністра Великої Британії з міжнародних справ Девідом Куоррі, щоб обговорити, як захиститися від російської гібридної війни, а також як найкраще реабілітувати ветеранів, які психологічно постраждали від служби під час триваючого конфлікту на сході України [36].

Великобританія та Україна підписали «Угоду про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство» [1]. Це перша угода, підписана Британією після Brexit з країною з ринковою економікою, що розвивається. Угода, яка налічує понад 200 сторінок, спрямована на зміцнення політичних, безпекових та економічних зв'язків між двома країнами. Він встановлює прагнення розробити рамки для так званого «Діалогу про стратегічне партнерство» на високому політичному рівні та спрямований на розблокування нових ресурсів, таких, як фінансування експорту Великобританії.

Ця широкомасштабна угода охоплює безпеку, торгівлю товарами та послугами (з певним зниженням тарифів) та інвестиції. Вона має на меті створити основу для двосторонньої торгівлі та інвестицій після закінчення перехідного періоду Brexit 31 грудня 2020 року, після чого існуюча торгова угода ЄС з Україною більше не поширюватиметься на Великобританію [40].

Ця Угода про партнерство виводить британсько-українську співпрацю на набагато вищий рівень і підтримується величезними коштами – 2,5 мільярдами фунтів стерлінгів нових експортних кредитів від UKEF, включаючи 1,25 мільярдів фунтів стерлінгів, зазначених вище, для українських військово-морських проєктів. Умови цих експортних кредитів є дуже вигідними для України, включаючи кредити на строк до 10 років з трирічними пільговими періодами та відсотками (2,5% в євро та 3,5% в британських фунтах стерлінгів). Крім того, вимога щодо лише 20 % Великобританії є набагато менш обмежувальною, ніж експортні кредити, які пропонують більшість інших країн [18, с.294].

Під час офіційного підписання прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон намагався розтлумачити Угоду про партнерство в ширшому контексті. Оновлення угоди фактично свідчить про активну взаємодію між Києвом і Лондоном у торговельно-економічній сфері. Угода оновлює порогові значення та змінює валюту для їх розрахунку з євро на спеціальні права запозичення. Вона також упорядковує положення щодо взаємного застосування процедур державних закупівель щодо надання медичних послуг.

Варто зазначити, що зміни до Угоди були внесені в кілька етапів. Так, 4 травня 2022 року Україна та Великобританія підписали попередні зміни (Угода №1) до угоди про співпрацю шляхом обміну листами, відповідно до яких

скасовувалися усі тарифні обмеження у двосторонній торгівлі на дванадцять місяців з можливістю продовження цього терміну. На другому етапі 18 серпня 2022 року між Україною та Великою Британією підписано Угоду № 2 у формі обміну листами щодо оновлення та впорядкування положень щодо державних закупівель [48].

Виходячи із даних, наведених Українським посольством у Сполученому Королівстві Великобританії та Північній Ірландії, завдяки цій оновленій Угоді про співпрацю, Україна матиме змогу наростити експорт за товарними позиціями, що традиційно завозилися на британський ринок, зокрема: борошна, зерна, молочної продукції, м'яса птиці та напівфабрикатів, томатної пасти, меду, кукурудзи, пшениці, соків, грибів, цукру тощо [43].

Також Українське посольство відзначає, що у 2022 році внаслідок російської агресії двостороння торгівля зазнала суттєвого падіння. За результатами першого кварталу товарообіг склав 390 млн доларів США, показавши падіння на 14,4%. Експорт впав на 24,7%, імпорт на 4,6% [43].

Виходячи з вищезазначеного розуміємо, що підтримка України Великою Британією, можливість експорту, дають шанс українській економіці втриматися на плаву. В підсумку логічним буде відзначити, що такі стратегічні угоди з потужними міжнародними акторами будуть сприяти швидкому відновленню України після перемоги у війні з рф.

3.3. Партнерство між Україною та Великобританією в період повномасштабного вторгнення 2022 року

Зв'язки в сфері оборони та безпеки між Україною, членами НАТО, іншими союзниками та партнерами почалися незабаром після здобуття Україною незалежності в 1991 році. Вони ще більше посилювалися, коли росія анексувала Крим у 2014 році, але насамперед мали форму навчання та двостороннього надання нелетального військового обладнання [38, с.82].

З початку так званої «спеціальної військової операції», а фактично неоголошеної війни росії проти України військова допомога Великої Британії була значно посилена. Велика Британія була першою європейською країною, яка надала Україні летальну зброю. Багато союзників вперше почали постачати Україні летальне озброєння. Для деяких країн, таких як Німеччина, та історично нейтральних країн (Швеція) це означало значний розворот їх попередньої оборонної політики, яка виключала можливість надання зброї летального ураження [18, с.295].

Будучи другим за величиною донором після США, Сполучене Королівство наразі виділило 2,3 мільярда фунтів стерлінгів військової допомоги Україні та взяло на себе зобов'язання надавати допомогу і у 2023 році. Великобританія

також проводить навчальну програму, яку підтримує низка союзників. Так навчання проводиться для 10 000 нових і діючих українських військових кадрів кожні 120 днів [47].

З 2015 року в рамках операції «Орбіталь» Велика Британія підготувала 22 тисячі українських військових. Ця операція була призупинена після повномасштабного російського вторгнення [28]. Нова багатонаціональна операція під керівництвом Великобританії розпочалася 9 липня 2022 року в рамках операції Interflex. Нижче наведено узагальнену інформацію щодо отримання військової допомоги Україною [52]:

- продаж двох міношукачів класу Сандаун.
- угода на 1,7 мільярда фунтів стерлінгів для підтримки придбання восьми ракетних кораблів і одного фрегата;
- надання літаків-розвідників RC-135W Rivet Joint для отримання інформації про чисельність і позицію російських сил;
- підтримка ISTAR (розвідка, спостереження, захоплення цілей), як автономна, так і в партнерстві зі Сполученими Штатами.
- доставка «тисячі» протитанкової зброї NLAW і протитанкових ракет Javelin. Загальна кількість станом на 3 червня 2022 року становила понад 6500 [69];
- 25 мільйонів фунтів стерлінгів на фінансову підтримку українських військових;
- Велика Британія оголосила, що 24 березня 2022 року в Україну відправлено ще 6000 оборонних ракет;
- переносні зенітні комплекси Starstreak;
- 31 березня 2022 року Велика Британія оголосила про постачання в Україну невизначеної кількості «броньованих машин і далекобійної артилерії». 9 квітня була названа цифра 120 броньованих машин разом із невизначеною кількістю протикорабельних ракет. 14 квітня наведено таку часткову розбивку [6]:
 - 40 автомобілів CVR(T), включаючи Stormer HVM SHORAD, Броньована машина швидкої допомоги FV104 Samaritan, броньована евакуаційна машина FV106 Samson і гусенична розвідувальна машина FV107 Scimitar;
 - 35 БТР FV103 Spartan;
 - 80 захищених транспортних засобів, включаючи захищені патрульні машини Mastiff, важкі тактичні машини підтримки Wolfhound і легкі тактичні машини підтримки Husky [6, 7];
- Британська армія передала Україні 84 тисячі шоломів;
- 8 квітня Сполучене Королівство оголосило про виділення додаткових 100 мільйонів фунтів стерлінгів військової допомоги. Це включає

додаткові ракети Starstreak, 800 NLAW, Протитанкові ракети Javelin і високоточні боєприпаси;

– 23 квітня Велика Британія оголосила про нову невизначену суму військової допомоги Україні. Прем'єр-міністр підтвердив, що Велика Британія надає більше оборонної військової допомоги, включаючи захищені транспортні засоби, безпілотники та протитанкову зброю. Велика Британія оголосила про надання Україні ще 300 мільйонів фунтів стерлінгів військової допомоги. Про це Борис Джонсон заявив у відеозверненні до Ради 3 травня;

- техніка радіоелектронної боротьби;
- радар контрбатареї;
- GPS перешкоди;
- «тисячі» приладів нічного бачення;
- 13 куленепробивних Babcock Toyota Landcruiser для цивільних чиновників;

• безпілотники для важких вантажів;

– Велика Британія постачала в Україну невизначену кількість ракет Brimstone британського виробництва;

– 30 березня Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності та розвитку надало 20 мільйонів фунтів стерлінгів для Збройних сил України через депозит у Національному банку України, а 18 травня – ще 5 мільйонів фунтів стерлінгів.

– 6 червня Сполучене Королівство підтвердило, що надасть невизначену кількість реактивної системи залпового вогню M270 разом із боєприпасами M31A1 і проведе навчання українських операторів у Великій Британії.

– 16 червня було підтверджено, що 20 вживаних гаубиць M109 були куплені у бельгійського торговця зброєю, відремонтовані та частково доставлені в Україну.

– 17 червня Сполучене Королівство запропонувало запровадити та керувати програмою тритижневого загального навчання піхоти, першої допомоги, кібербезпеки та тактики протидії вибухівці для 10 000 українських солдатів кожні чотири місяці в сусідній країні.

– 28 червня під час саміту НАТО в Мадриді Велика Британія зобов'язалася надати Україні ще 1 мільярд фунтів стерлінгів військової підтримки для придбання «складних» систем протиповітряної оборони, засобів радіоелектронної боротьби, безпілотників і боєприпасів для реактивної артилерії великої дальності.

– 29 червня Великобританія сприяла передачі 3 норвезьких систем РСЗВ. Норвезькі системи потребуватимуть модернізації, тому Великобританія

отримає та модернізує норвезькі РСЗВ, щоб заповнити модернізовані британські частини, які вже надсилаються в Україну [9].

- 30 червня Велика Британія заявила, що придбала 50 гаубиць L119 у британської компанії та незабаром розмістить цю зброю в Україні. Армія Нової Зеландії розгорнула особовий склад, який тренує українських солдатів на артилерійських знаряддях L119 у Великій Британії.

- 21 липня міністр оборони Британії Бен Волланс оголосив, що Сполучене Королівство надішле 50 000 артилерійських снарядів, контрбатареїні радіолокаційні системи та сотні безпілотників і десятки артилерійських знарядь разом із 1600 одиницями протитанкової зброї.

- 20 155-мм самохідних гармат M109;
- 36 105-мм артилерійських гармат L119;
- 50 000 снарядів для української артилерії радянських часів.

- 11 серпня Велика Британія підтвердила, що поставляє ще три реактивні системи залпового вогню M270 і ракети M31A1, напередодні Україна повідомила про отримання обладнання.

- 24 серпня Велика Британія оголосила про пакет вартістю 54 мільйони фунтів стерлінгів, який включає 850 безпілотних літальних апаратів Black Hornet Nano, 200 безпілотних літальних апаратів для спостереження та близько 1000 протитанкових боєприпасів.

- 27 серпня Міністерство оборони Великої Британії оголосило, що надасть Україні шість мінно-пошукових безпілотників разом із навчанням українського військово-морського персоналу їх використанню [46].

Якщо говорити про надану гуманітарну допомогу, то слід виділи наступне:

- 23 лютого 2022 року було оголошено про надання гуманітарної допомоги в розмірі 100 мільйонів фунтів стерлінгів.

- 27 лютого 2022 року було оголошено про додаткову гуманітарну допомогу в розмірі 40 мільйонів фунтів стерлінгів.

- Додаткові 80 мільйонів фунтів стерлінгів допомоги, щоб допомогти Україні подолати гуманітарну кризу 1 березня 2022 року.

- Комбінований пакет фінансової та гуманітарної допомоги на суму 4 мільйони фунтів стерлінгів, оголошений 1 березня 2022 року.

- 10 березня 2022 року Великобританія оголосила, що «поставки пайків, медичного обладнання та іншої нелетальної військової допомоги також будуть збільшені». 14 березня 2022 року уряд Великої Британії оголосив про плани надати життєво важливу енергетичну підтримку Україні через робочу групу підтримки електроенергетичної мережі України. Великобританія подарувала більше 500 мобільних генераторів.

- 2 мільйони фунтів стерлінгів у вигляді життєво необхідного продовольства для районів України, оточених російськими військами.
- 6 квітня 2022 року Велика Британія оголосила про передачу «парку машин швидкої допомоги» Україні.
- 9 квітня Велика Британія оголосила, що сума, яку вона пожертвувала через багатосторонні донорські конференції на гуманітарну допомогу, становить 394 мільйони фунтів стерлінгів.
- 25 квітня Велика Британія дарує ще 22 машини швидкої допомоги на додаток до 20 машин швидкої допомоги та 40 пожежних машин, які вже були пожертвовані, і дає 300 тис. фунтів стерлінгів на медичну підготовку з лікування жертв масових аварій і 300 тис. фунтів стерлінгів на ліки та матеріали [47].
- 3 травня Велика Британія оголосила, що надасть 13 неспецифікованих захищених транспортних засобів для перевезення цивільних.
- 4 травня Великобританія оголосила, що надасть Україні 570 генераторів.
- 6 травня британський уряд пообіцяв виділити 45 мільйонів фунтів стерлінгів ООН і гуманітарним групам в Україні та навколо неї, а також додаткові медичні засоби.
- Станом на 20 травня британський уряд передав Україні 11,07 млн. одиниць ліків та медичного обладнання.
- 27 червня британський уряд пообіцяв надати обладнання та матеріали на ремонт української залізниці на 10 мільйонів фунтів.
- 4 липня – Велика Британія пообіцяла пожертвувати 10 мільйонів фунтів стерлінгів на ремонт української енергомережі та підключення будинків, а також гарантувати 41 мільйон фунтів стерлінгів кредиту Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) українському національному оператору електромережі «Укренерго». Велика Британія також виділила нерозголошену суму на негайну допомогу в порятунку життя та операції з розмінування через 37 мільйонів фунтів стерлінгів, зібраних Фондом партнерства для багатостороннього донорського фонду «Стійка Україна». Партнерський фонд для стійкої України був започаткований Великою Британією в грудні 2021 року з метою зібрати 35 мільйонів фунтів стерлінгів від донорів протягом наступних трьох років для підтримки спустошених конфліктом територій України, його підтримують Канада, Швеція, Швейцарія та Сполучені Штати.
- 15 липня британський уряд виділив 2,5 мільйона фунтів стерлінгів на навчання суддів і судово-медичних експертів, а також на направлення груп на місця ймовірних військових злочинів Росії для допомоги українським прокурорам.

- 19 серпня Велика Британія пообіцяла виділити 15 мільйонів фунтів стерлінгів для підтримки основних потреб 200 000 біженців в Україні та Польщі.
- 28 вересня Уряд Шотландії пожертвував HALO Trust 300 000 фунтів [47].

Сполучене Королівство продовжує виступати лідером у підтримці України в її захисті, зокрема щодо протитанкової зброї й танків. Оборонна допомога Україні з боку Великобританії є стійкою. Підтримка Сполученого Королівства й далі сприятиме посиленню всіх трьох компонентів – наземного, повітряного та морського. Сполучене Королівство продовжує надавати гуманітарну допомогу тим, хто її найбільше потребує, підтримувати бюджет та економіку України, а також допомагати відновлювати енергетичну мережу України та іншу цивільну інфраструктуру, яка постраждала від незаконних авіаударів Росії.

Декларація між урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії та урядом України, підписана 8 лютого 2023 року, є важливим документом, який встановлює новий рівень відносин між цими країнами. Зокрема, Декларація передбачає зміцнення взаємодії між двома країнами у питаннях боротьби з корупцією та злочинністю, кібербезпеки та кіберзахисту, а також поглиблення співпраці в галузі військової безпеки та оборони. В документі зафіксовано положення щодо співпраці у питаннях розвитку оборонної промисловості, включаючи створення спільних проєктів та обмін досвідом у галузі наукових досліджень та технологій [4].

Також, Декларація передбачає поглиблення співпраці у сфері військової освіти та навчання, що дозволить українським військовим отримувати більше знань та навичок від кращих британських експертів. Документ також містить положення про партнерство між Україною та Великою Британією в рамках міжнародних ініціатив та організацій, які займаються вирішенням глобальних проблем в галузі безпеки та стабільності, зокрема в ООН, НАТО та Європейському союзі [4].

Ми бачимо, що Великобританія зацікавлена в тому, щоб Україна якнайкраще була забезпечена військовою зброєю та необхідною фінансовою, гуманітарною допомогою. Так, цей партнер допомагає Україні боронити свої землі та незалежності. В підсумку варто сказати, що британці дійсно не словом, а ділом допомагають нашій державі втриматися на плаву під час війни.

Таким чином, усі зміни в історії становлення взаємовідносин між Україною та Великобританією були результатом політичних, економічних та соціальних процесів в обох країнах. Незважаючи на періоди віддаленості і відсутності дипломатичних відносин, Україна та Великобританія завжди були зв'язані тісними культурними, науковими та економічними зв'язками. Історично

перші відносини між країнами були розпочаті ще в 1016 році. Але сучасне стратегічне партнерство між сучасною Україною та Великобританією розпочалося вже у перші роки незалежності нашої держави.

Тоді британський уряд тісно співпрацював з Україною з питань щодо майбутнього ядерних арсеналів України, Білорусі та Казахстану, успадкованих від Радянського Союзу. У 1994 році Великобританія стала однією з трьох держав, яка надала гарантії безпеки проти застосування сили або загрози територіальній цілісності та незалежності цих країн в обмін на їх приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

Між 2009 і 2013 роками позиція Великої Британії змінилася після того, як Україна обрала «позаблоковість» у 2009 році. Після російської анексії Криму в 2014 році оборонні відносини Великої Британії з Україною різко зросли, включаючи поставку британського військового обладнання та навчання. За дипломатичної підтримки Великої Британії в червні 2020 року Україна отримала статус «партнера розширених можливостей» НАТО, який надає розширений доступ до програм і навчань оперативної сумісності, а також більшого обміну інформацією.

Оновлена Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії стала важливим кроком у зміцненні відносин між двома країнами. Це відкриває нові можливості для розвитку економічного співробітництва, зміцнення безпеки та оборонної співпраці, а також підтверджує важливість демократії та прав людини як ключових пріоритетів для обох країн. Заходи, передбачені угодою, мають на меті забезпечення миру та стабільності в регіоні та сприяння зміцненню ролі України в Європі та світі.

Під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році, партнерство між Україною та Великобританією виявилось особливо важливим. Великобританія відіграла важливу роль в підтримці України в цей складний час, надаючи військову та гуманітарну допомогу, а також політичну підтримку на міжнародній арені. Партнерство між Україною та Великобританією довело свою значимість, підтверджуючи готовність двох країн до спільної дії під час геополітичної нестабільності.

ВИСНОВКИ

Здійснивши дослідження стратегічного партнерства між Україною та Великобританією, можемо зробити ряд висновків:

1. Сутність поняття «стратегічне партнерство» передбачає співпрацю між суб'єктами задля досягнення спільних намірів. Єдиного трактування цього поняття в науці не вироблено через те, що воно застосовується у різних галузях, таких як: міжнародне право, економіка, стратегічний менеджмент, міжнародні відносини тощо. Стратегічне партнерство між державами покликане забезпечувати якісну взаємодію акторів задля задоволення інтересів кожної зі сторін з урахуванням вигідності, розвитку та можливих впливів різних світових ситуацій.

Стратегічне партнерство стало необхідністю у подоланні системних і міжнародних викликів. Особливістю такого партнерства є спільний контроль у дій кожної зі сторін, взаємне прораховування ризиків та викликів та вигідності їх співпраці.

2. Протягом багатьох століть політика Британії займає особливе місце у світі. Характеристика зовнішньої політики Великобританії зазнає змін через зміни у своїй політичній стратегії, не зважаючи на те, що влада країни дотримується «традиціоналізму». Вона має такі особливості, як:

- відносна стабільність;
- еволюційність;
- спадкоємність;
- здатністю трансформуватися в умовах світу, що змінюється.

Крім того, зовнішній політиці Великобританії притаманні такі фундаментальні риси:

- масштабний характер;
- інтересів держави;
- найвищий професіоналізм дипломатичної служби.

Міністерство закордонних справ разом із зарубіжними дипломатичними представництвами займаються підтримкою політичних зв'язків з іншими державами, розробляють та реалізують основні напрямки зовнішньої політики, а також вирішують глобальні проблеми.

3. Великобританія – гідний приклад функціонування парламентаризму. Її велич напруцьовувалася століттями, а дипломатичні відносини вважаються одними із прикладів паритетних засад налагодження співпраці з усім світом. Проте, вірно буде відмітити той факт, що для країни було суттєво важливим

підтримувати стабільну політику не лише у зовнішніх відносинах, а і в середині королівства.

Не зважаючи на той факт, що багато науковців вважають Британію повністю залежною від США, вважаємо цю державу достатньо самостійною та потужною. Звісно, що після закінчення Другої світової війни рівень зовнішніх відносин країн світу розпочався з нуля і відбувалась швидка переорієнтація та підлаштування під загальні тенденції в міжнародних відносинах. Не варто забувати і ту обставину, що саме в цей час могутні країни прагнули показати своє лідерство. Ряд реформ, референдуми та всенародні обговорення – всі ті кроки, які постійно ведуть Великобританію до ще більшого щабля розвитку в тому числі і на міжнародному рівні.

4. Через вихід Великобританії з ЄС розпочався новий етап побудови міжнародних відносин між країнами. Британія звісно не бажала втратити вигідні для неї партнерства, тому в Білій книзі було внесено пропозиції та бачення країни щодо подальшої співпраці з ЄС. Крім того, вплив цієї країни суттєво похитнувся після Brexit, адже голоси, які належали Великобританії тепер поділяються між Францією та Німеччиною. Через цю обставину між країнами ЄС та Великобританією було погоджено ряд домовленостей, щодо поступового зменшення співпраці. Британські депутати зробили помітний внесок у формуванні політичних груп у новому складі Європарламенту, проте показово, що лідер британських виборів, партія Brexit, залишилася поза оновленими фракціями.

5. Історія становлення взаємовідносин між Україною та Великобританією має велику протяжність. Варто відзначити, що взаємовідносини двох країн завжди були більш привітні та стабільні (за виключенням кількох століть. Британія завжди була споживачем українського зерна, лісу, металу, залізної руди, продуктів сільського господарства, м'яса тощо. До того, ж морське сполучення між країнами давало можливість мати прекрасні показники до імпорту-експорту.

Велика Британія завжди вітала бажання українців бути незалежними, демократичними. Саме тому країна-партнер підтримувала наміри України щодо вступу в ЄС. Через тісну співпрацю Україна за посередньою участю Великобританії майже автоматично є партнером США. Можемо констатувати, що на етапі війни з росією саме США та Великобританія надають потужну як фінансову, так і військову, гуманітарну допомогу.

Укладення Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство сприяло покращенню рівня імпорту та експорту між країнами, скасувало ряд мит та запровадило особливі правила в торгівлі. Крім того, Великобританія надає Україні багато консультацій з приводу ведення

політики щодо Європи, росії та всього світу. Вона є надійним плечем партнера для України, саме в період війни. Хоча ця співпраця стала активною ще на початку окупації Криму, Донецька та Луганська.

Таким чином, з проведеного дослідження можна констатувати факт давнього стратегічного партнерства між Україною та Великобританією, яке має і надалі продовжуватись і розвиватись в боротьбі за незалежність та демократію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про ратифікацію Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії: Закон України № 1100-IX від 16.12.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_001-20#Text. (дата звернення 02.01.2023 р.)
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки»: указ Президента України №56 від 16 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>. (дата звернення: 04.01.2023 р.).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»: указ Президента України №448 від 26 серпня 2021 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>. (дата звернення: 04.01.2023 р.).
4. Декларація між урядом Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії та урядом України від 8 лютого 2023 року <https://www.president.gov.ua/news/deklaraciya-mizh-uryadom-spoluchenogo-korolivstva-velikoyi-b-80893>(дата звернення: 04.01.2023 р.).
5. Авдєєнко О.О. Еволюція відносин Великої Британії зі Співдружністю націй (1991–2013 рр.). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2015. Вип. 44. Том 2. С. 123-128.
6. Атлас зброї: які бронемашини Україна отримала від союзників та як їх використовує. Dev.ua. 22 липня 2022. URL: <https://dev.ua/news/atlas-zbroi-ia-ki-bronemashyny-ukraina-otrymala-vid-soiuznykiv-ta-ia-ik-vykorystovuie>. (дата звернення: 04.01.2023 р.).
7. Бійці ДШВ почали використовувати британські бронемашини Wolfhound. Мілітарний. 9 серпня 2022 року. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/bijtsi-dshv-pochaly-vykorystovuvaty-brytanski-bronemashyny-wolfhound/> (дата звернення: 04.01.2023 р.).
8. Білоусов М. Дипломатичне представництво України у Великій Британії: перші кроки (1992–1994 рр.). Науковий вісник Дипломатичної академії України. Вип.4. Київ, 2000. С.32–46.
9. Буде вдвічі більше: Британія відправить в Україну нові системи РСЗВ М270. 24 канал. 11 серпня 2022. URL: https://24tv.ua/britaniya-vidpravit-ukrayinu-novi-sistemi-rszv-m270-shho-pro_n2121865 (дата звернення: 04.01.2023 р.).
10. Володіна М.О. Співробітництво США та Великої Британії у реформуванні НАТО (90-і роки ХХ ст. – 2004 р.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02. «Всесвітня історія». Луганськ, 2011. 22 с.

11. Володіна М.О. Трансатлантичне партнерство США та Великої Британії в 90-ті роки ХХ ст. Історичні і політологічні дослідження. Збірник наукових праць. 2008. № 1-2. С. 447-456.
12. Володіна М.О., Крапівін О.В. Розвиток «особливого партнерства» США та Великої Британії після закінчення «холодної війни». Історичні і політологічні дослідження. 2012. № 2 (50). С. 229-239.
13. Гандзюра А. Стратегічне партнерство як інструмент реалізації міжнародних двосторонніх відносин. Юридичний вісник. 2020. №1. С.376-383.
14. Гнип О. Стратегічне партнерство та його моделі у міжнародних відносинах. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/19312>. (дата звернення: 24.11.2022 р.).
15. Гончар Б., Гончар Ю. Іракське питання і трансатлантичні відносини на початку ХХІ століття. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. 2006. Вип. 85-86. С. 4-6.
16. Гончаров Г.В. Розвиток міждержавних відносин між Україною і Великою Британією у 1991–2005 рр.: Дис. канд. іст. наук. Харків. 2006. 239 с.
17. Горбачова Н.С. Можливість використання стратегічного партнерства з метою впливу на національні економічні інтереси. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/4443/Gorbachova.pdf?sequence=1>. (дата звернення: 24.11.2022 р.).
18. Грубінко А. В. Міжнародна роль Великої Британії в умовах російсько-української війни. Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету. 2022. С. 293–299.
19. Грубінко А. Конфліктогенний потенціал Брекзиту: національний, регіональний і глобальний виміри. Україна дипломатична. 2020. № XXI. С. 803-821.
20. Грубінко А., Буглай Н. Історичний шлях українсько-британських відносин (до 30-річчя стратегічного партнерства). Український історичний журнал. 2022. № 1. С. 206-219.
21. Грубінко А.В. Велика Британія в системі європейської зовнішньої і безпекової політики (1990- 2016 рр.): монографія. Тернопіль: Вектор, 2017.
22. Грубінко А.В. Європейський Союз після Врехіт: продовження історії. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. 258 с.
23. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2014. 656 с.
24. Грубінко А.В. Участь Великобританії у процесі становлення і розвитку Спільної зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу (1990–2016 рр.): Дис. д-ра іст. наук. Київ. 2018. 549 с.
25. Зайцева З. Формування українсько-британського інформаційного простору напередодні Першої світової війни //Український історичний журнал. 2022. Число 3. С. 81 – 96. URL: https://ua.publ.science/uk/ua-journals-scopus-wos/httresource.history.org.ua/publ/UIJ_2022_3_8(дата звернення: 04.01.2023 р.)
26. Зайцева З.І. Концепт стратегічного партнерства у зовнішній політиці України. Політико-правова реформа в Україні: теорія, методологія,

праксеологія: Збірник матеріалів науково-практичної конференції (15 жовтня 2021 року) / ред. кол.: Кузьменко О.В., Чорна В.Г. Київ: Кафедра. 2021. С.189–192.

27. Зайцева З.І. Стратегічне партнерство у системі міжнародних відносин. Міжнародна політологія: навч. посіб. / Бульбенюк С. С., Гапоненко В. А., Довганик Н. М. та інші. Київ: КНЕУ. 2022. С. 79–107.

28. Іванець О. Місії Orbital в Україні: навчання з індивідуальної підготовки за новітніми методиками. АрміяInform. 17 червня 2021. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/06/misiyi-orbital-v-ukrayini-navchannya-z-indyvidualnoyi-pidgotovky-za-novitnimi-metodykamy>. (дата звернення: 04.01.2023 р.).

29. Копійка В.В. Великобританія та формування комунітарних принципів ЄС. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка. Інститут міжнародних відносин. 1999. Вип. 16. С. 3-11.

30. Копійка В.В. Великобританія у Європейському Союзі: очікування та наслідки. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2001. Вип. 5. С. 169-176.

31. Кречко Я. «Росія – загроза, Україна – партнер»: чому Велика Британія посилює українську армію і флот? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/velyka-brytaniya-ukraina-flot/31389567.html>. (дата звернення: 04.01.2023 р.)

32. Крушинський В.Ю. Великобританія в європейських інтеграційних процесах: дис. д-ра політ. наук: 23.00.04. Київ. 2004. 471 с.

33. Неприцький О.А. Велика Британія та європейська інтеграція (90- ті рр. XX ст.): дис. канд. іст. наук: 07.00.02. Харків. 2003. 230 с.

34. Нечаюк І.О. «Євроскептицизм» у процесі європейської інтеграції (друга половина XX – початок XXI ст.): автореф. дис. канд. іст. наук.: 07.00.02. Київ. 2013. 20 с.

35. Осмолівська О.А. Взаємовідносини Великої Британії з країнами Співдружності націй (середина 1940-х – друга половина 1980-х років): автореф. канд. іст. наук: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія». Київ, 2005. 21 с.

36. Підписано українсько-британську рамкову угоду, яка посилить ВМС. Мілітарний. 13 листопада 2021. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/pidpysano-ukrayinsko-brytansku-ramkovu-ugodu-yaka-posylyt-vms/> (дата звернення: 04.01.2023 р.).

37. Русанова М.І. Об'єднана Європа або атлантизм: вибір сучасної ідентифікації Великої Британії. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / гол. ред. В.М. Вашкевич. Київ. 2012. Випуск 62 (№7). С. 666-671.

38. Скляренко К. Політико-правова співпраця України та Великобританії на початку XXI століття. Емінак: науковий щоквартальник. 2017. № 2 (18) (квітень-червень). Т. 2. С.81–85.

39. Скороход Ю. С. Еволюція операцій з підтримання миру в постбіполярній системі міжнародних відносин. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2005. Вип. 58. ч.2.

40. Стан відносин між Україною та Великою Британією: аналітична довідка. 2020. URL: <http://fpp.com.ua/stan-vidnosyn-mizh-ukrayinoyu-ta-velykoju-brytaniyeu-analitychna-dovidka/> (дата звернення: 15.12.2022 р.).
41. Теміров Ю.Т., Прихненко М.І. Фактор «занепаду» в трансформації зовнішньої політики Великої Британії після закінчення Другої світової війни. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / гол. ред. В.М. Вашкевич. Київ. 2012. Випуск 59. № 4. С. 809-813.
42. Тихомирова Є. Стратегічне партнерство в міжнародних відносинах. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2018. № 5: Міжнародні відносини. С. 160-161.
43. Торгівля та інвестиції. Посольство України у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. URL: <https://uk.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/881-ukrajina-velika-britanija/4750-trade-in-goods-and-services-between-ukraine-and-the-united-kingdom/torgivlya-ta-investiciyi>. (дата звернення: 04.01.2023 р.)
44. Требін М. П., Герасіна Л. М., Погрібна В. Л. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика: навч. посіб. Харків: Право, 2016. 540 с.
45. Тьопенко Ю.А. Місце і роль прообразу України в англomовному рецептивно-інтерпретативному дискурсі української літератури. Одеський лінгвістичний вісник. 2015. №5. С.159.
46. У Генштабі розповіли про озброєння, яке ЗСУ невдовзі отримають від Великої Британії. NewsWeek. 21 липня 2022. URL: <https://nw.com.ua/politics/u-genshtabi-rozpovily-pro-ozbroyennya-yake-zsu-nevdovzi-otrymayut-vid-velykoyi-brytaniyi/> (дата звернення: 04.01.2023 р.).
47. Україна не просить нічого, окрім миру. Джонсон уточнив, яку допомогу Британія надає Києву. НВ. 10 лютого 2022. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/agresiya-rf-dzhonson-utochniv-yaku-dopomogubritaniya-nadaye-kiyevu-ostanni-novini-50215705.html>. (дата звернення: 04.01.2023 р.).
48. Україна та Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії підтвердили намір укласти Угоду про цифрову торгівлю. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-spoluchene-korolivstvo-velykoi-brytanii-ta-pivnichnoi-irlandii-pidtvverdily-namir-uklasty-uhodu-pro-tsyfrovu-torhivliu>. (дата звернення: 04.01.2023 р.)
49. Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, В. А. Смолій, Г. В. Боряк, Я. В. Верменич, С. С. Дембіцький, О. М. Майборода, С. В. Стоєцький, Н. В. Хамітов, Л. Д. Якубова, О. В. Ясь. Інститут історії України НАН України. Київ: Ніка-Центр, 2020. 356 с.
50. Фесенко М. Глобальне стратегічне партнерство провідних акторів: теоретико-методологічний вимір. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. №1 (43). 2015. С. 24-29.
51. Храбан І. «Третій шлях» Великої Британії в європейській політиці. Людина і політика. 2004. № 2. С. 112-121.

52. Чекаленко Л.Д. Стратегічне партнерство: плюси і мінуси. URL: <http://elibrary.ivinas.gov.ua/3811/1/Zbirnyk-032015.pdf>. (дата звернення: 24.11.2022 р.).
53. Черінько І. Українсько-британські відносини: історія та сучасність. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень. Вип.43. Київ. 2009. С.313–321.
54. Черінько І.П. Розширення Європейського Союзу в першому десятиріччі XXI століття. Політика Великої Британії. Зовнішні справи. 2013. № 10. С. 24-27.
55. Черінько І.П. Розширення замість поглиблення: політика уряду нових лейбористів Великої Британії щодо Європейського Союзу. Сучасна українська політика. 2009. Вип. 16. С. 400-404.
56. Черкасова В.В. Специфіка міжнародного партнерства та співробітництва: спільні та відмінні риси, взаємозв'язок. V Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Проблеми формування нової економіки XXI століття» (21-22 грудня 2012р.). URL: http://www.confcontact.com/20121221/4_cherkasova.htm. (дата звернення: 24.11.2022 р.)
57. Шамраєва В. М. Стратегічне партнерство як інструмент зовнішньої політики держави (історіографія проблеми). Державне будівництво. 2012. № 1. С. 154-164.
58. Шаров О.М. Brexit: «плюси» та «мінуси» для глобальної геоекономіки. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-10/tezi_sharov-o.m.pdf. (дата звернення: 15.12.2022 р.).
59. Яковенко Н. Внесок Великої Британії в діяльність НАТО. Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. 2007. Вип. 35-36. С. 61-65.
60. Яковенко Н.Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство: монографія. Київ: Науковий світ, 2003. 227 с.
61. Яку зброю Британія дає Україні. BBC News. 27 травня 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61604424>. (дата звернення: 04.01.2023 р.).
62. Пашенко Д. Стратегічне партнерство Україна–Велика Британія. Політичні трансформації сучасного суспільства : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 22 лютого 2023 р.). Полтава: ПДАУ 2023. 281 с. С. 196–200 . zbirnykmaterialivvivseukrayinskoyinaukovo.pdf)
63. Blagden D. Britain and the world after Brexit, International Politics. 2017. vol. 54. pp. 1–25.
64. Bressanelli E., Chelotti N., Lehmann W. Negotiating Brexit: the European Parliament between participation and influence, Journal of European Integration. 2019. vol. 41, no. 3, pp. 347–363.
65. Brown H. Post-Brexit Britain: Thinking about «English Nationalism» as a factor in the EU referendum, International Politics Reviews. 2017. vol. 5, pp. 1–12.

66. Brown S.A. Brexit, the UK and Europe: Why, how and what next? *Journal of European Integration*. 2019. vol. 41, no. 1, pp. 123–129.
67. Christiansen T. and Fromage D. Brexit and Democracy. The Role of Parliaments in the UK and the European Union, 2019. Palgrave Macmillan.
68. Cutts D., Goodwin M., Heat O., Milazzo C. Resurgent Remain and a Rebooted Revolt on the Right: Exploring the 2019 European Parliament Elections in the United Kingdom, *The Political Quarterly*. August. 2019. pp. 1–19.
69. HIMARS, PzH 2000, Javelin. Топ 10 західної зброї в українській армії. Фокус. 26 липня 2022. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/522305-top-10-zahidnogo-oruziya-v-ukrajinskoji-armiji> (дата звернення: 04.01.2023 р.).
70. UK membership of the trans-Pacific trade agreement. URL: <https://lordslibrary.parliament.uk/uk-membership-of-the-trans-pacific-trade-agreement> (дата звернення: 10.12.2022 р.).
71. UK trade and investment with Central America. URL: <https://lordslibrary.parliament.uk/uk-trade-and-investment-with-central-america> (дата звернення: 10.12.2022 р.).
72. UK-Latin America trade: Room to grow. URL: <https://www.chathamhouse.org/2021/10/uk-latin-america-trade-room-grow>. (дата звернення: 10.12.2022 р.)
73. UK-Mexico Trade Agreement Paves the Way for Future Negotiations. URL: <https://www.americanindustriesgroup.com/blog/uk-mexico-trade-agreement-paves-way-future-negotiations>. (дата звернення: 10.12.2022 р.)
74. What are the priorities for the new UK prime minister? URL: <https://www.chathamhouse.org/2022/09/what-are-priorities-new-uk-prime-minister>. (дата звернення: 10.12.2022 р.)
75. What role for Britain on the world stage? URL: <https://www.ipsos.com/en-uk/what-role-britain-world-stage>. (дата звернення: 10.12.2022 р.)